

Utvärdering av utbildning i slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap vid fyra svenska universitet

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av utbildning i slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap
vid fyra svenska universitet**

Producerad av Högskoleverket

Högskoleverkets rapportserie 2003:15 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Aija Sadurskis**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, mars 2003

Tryckt på miljömärkt papper

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	9
Högskoleverkets reflektioner	11
Utgångspunkter och avgränsningar	15
Bedömargruppens rapport	
Missiv	19
Metod och arbetsprocess	21
Ämnesbeskrivningar	25
Slaviska språk	25
Öst- och Centraleuropakunskap	26
En beskrivning av utbildning i slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap i Sverige	27
Grundutbildning	27
Forskarutbildning	29
Specifika frågor	33
(1) Ekonomi och strategi	33
(2) De ”mindre” slaviska språkens problem	36
(3) Ökat samarbete mellan språk och områdesstudier	37
(4) Lärarnas möjlighet att forska	38
(5) Huvudämnets omfattning i grundexamen	38
(6) Antagning till forskarutbildning	39
(7) Utbildning till forskare	40
(8) Avhandlingens omfattning	42
(9) Förkunskaper i grammatik	43
(10) Språkfärdighet	44
(11) Skrivande	44
(12) Teknikstöd för undervisning	46
(13) Internationalisering	47
(14) Studentinflytande	48
Institutioner som ger utbildning i slaviska språk och/eller Öst- och Centraleuropakunskap	51
Institutionen för slaviska språk vid Göteborgs universitet	51
Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier vid Lunds universitet	58
Slaviska institutionen vid Stockholms universitet	66
Uppsala universitet	73
Slaviska institutionen vid Uppsala universitet	73
Institutionen för Östeuropastudier vid Uppsala universitet	81

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultatet av den utvärdering av grund- och forskarutbildning i slaviska språk respektive Öst- och Centraleuropakunskap vid svenska universitet som Högskoleverket genomfört år 2002. Utvärderingen utgör en del av den granskning av samtliga huvudämnen för generella examina som Högskoleverket genomför under perioden 2001-2006. Den har utförts av en kollegial bedömargrupp bestående av ämnesexperter, doktorander och studenter från Danmark, Norge, Finland och Sverige. Till grund för utvärderingen ligger lärosätenas självvärderingar och platsbesök på institutionerna.

Utvärderingen har gjorts tillsammans med en utvärdering av utbildning i baltiska och keltiska språk (*Utvärdering av utbildning i baltiska och keltiska språk vid Stockholms respektive Uppsala universitet*, Högskoleverkets rapportserie 2003:14 R) och med delvis samma sakkunniga bedömare. Baltiska och keltiska språk rapporteras separat eftersom de bara finns på ett lärosäte vardera som har så kallade nationellt ansvar för respektive språk. Många av de frågor som utvärderingarna behandlar är desamma och texterna i de två rapporterna sammanfaller därför till en del.

Högskoleverket ser ingen anledning att ifrågasätta några examensrätter vid de utvärderade lärosätena: Institutionen för slaviska språk vid Göteborgs universitet, Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier vid Lunds universitet, Slaviska institutionen vid Stockholms universitet, Slaviska institutionen vid Uppsala universitet och Institutionen för Östeuropastudier vid Uppsala universitet. Bedömargruppen uppmärksammar emellertid ett antal förhållanden som är av betydelse för de utvärderade ämnena. I samband med dem ger bedömargruppen också rekommendationer. Dessa sammanfattas nedan.

Övergripande frågor

De ekonomiska resurserna är knappa för de språkinstitutioner som ingår i utvärderingen. Bedömargruppen rekommenderar att de ansvariga lärosätena ser över sina principer för fördelning av resurser så att institutionerna får en basresurs utöver prestationsbaserad tilldelning, och att prestationer ger högre ersättning på högre nivåer i ämnet. Vidare föreslår bedömargruppen att de utvärderade institutionerna, tillsammans med fakulteterna, formulerar strategier för den framtida verksamheten samt prövar nya arbetssätt och samarbetsformer. Detta är också viktigt för att stärka forskningsmiljön. Ytterligare ett förslag är att ett nationellt ämnesråd för slavister bildas samt att det säkras resurser för de språk som inte kan bära sina egna kostnader i det nuvarande resursfördelningssystemet.

Det bör enligt bedömargruppen finnas goda förutsättningar för samarbete dels mellan de olika slaviska institutionerna, dels mellan de slaviska institutionerna och enheter för så kallade områdesstudier. Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier i Lund är ett bra exempel på hur ämnen samexisterar och befruktas varandra inom en och samma institution. Bedömargruppen tycker sig se goda förutsättningar i ett gemensamt utbildningsprogram mellan de två institutionerna i Uppsala, dvs. Institutionen för Östeuropastudier och Slaviska institutionen. Man föreslår också att samarbetet mellan de slaviska institutionerna i Stockholm och Uppsala utvecklas.

Lärarnas arbetssituation är pressad. De få lärare som kan finansieras måste ägna stora delar av sin tjänst åt att undervisa på grundutbildningen och hinner därmed inte med sin egen forskning i den utsträckning som arbetstidsavtalen föreskriver. Bedömargruppen menar att institutionerna och fakulteterna tillsammans måste hitta en lösning på lärarnas arbetssituation så att arbetstidsavtalens regler om forskningstid kan följas.

Grundutbildningen

Huvudämnets omfattning i kandidat- respektive magisterexamen i slaviska språk diskuteras både i Göteborg och i Uppsala. Bedömargruppen rekommenderar att lärosätena följer institutionerna i Lund och Stockholm som ger dessa examina på 80- respektive 100-poängsnivån.

Bedömargruppen har uppmärksammat att de utvärderade institutionerna skiljer sig mycket åt när det gäller mängden text som studenterna ska läsa på det främmande språket per poäng. Textmängden är ett hinder för genomströmningen. För att komma tillrätta med detta rekommenderar bedömargruppen att de slaviska institutionerna lägger upp ett varierat textpensum med en omfattning som är realistisk i förhållande till kursernas storlek.

Även uppsatsarbetet är en stöttesten för studenterna. Därför ser bedömargruppen behov av att institutionerna ser över sina rutiner för uppsatshandledning och försöker inkludera skrivträning i så många moment som möjligt. I Göteborg erbjuder man en skrivkurs.

Teknikstödet i undervisningen varierar på de olika institutionerna. I synnerhet institutionen i Lund ger intryck av att ha få inslag av tekniska hjälpmedel i undervisningen och i studenternas självstudier. Bedömargruppen rekommenderar dock för samtliga institutioner att de formulerar en IT-strategi som också inkluderar användarutbildning.

Bedömargruppen finner att internationalisering på alla institutionerna eftersträvas genom avtal om samarbete med universitet i slaviskspråkiga länder. Bedömarna anser att de slaviska institutionerna bör arbeta mer aktivt för att alla studenter ska studera en period i ett slaviskspråkigt land. Man anser också att reglerna för överföring av poäng bör göras så enkla som möjligt och att de bör tillämpas generöst.

De formella möjligheterna för studenterna att ha inflytande över sin utbildning bedöms vara goda. Därför är det oroande att studenterna ger intryck av att ha svagt intresse av att engagera sig i beredande och beslutande organ vid institutionerna. Bedömargruppen påpekar att kursvärderingssystemet däremot ger intryck av att inte fungera tillfredställande. Oftast är det återkopplingen av resultaten till studenterna som inte fungerar. Bedömargruppen rekommenderar institutionerna att se över vad de kan göra för att engagera studenterna i utvecklingen av utbildningen, både i form av formell representation och fortlöpande utvärdering.

Bedömargruppen uppmärksammar att institutionerna upplever studenternas bristande kunskaper i grammatik som ett problem. De behörighetskrav som finns i dag är ingen garanti för tillräckliga förkunskaper. Detta tycks dock inte vara något specifikt svenskt problem.

Forskarutbildningen

Eftersom ämnena endast kan finansiera ett fåtal doktorander ser bedömargruppen det som angeläget att de slaviska institutionerna utformar doktorandtjänster och antagningskriterier tillsammans med fakultetsnämnderna så att en utveckling mot starka forskningsmiljöer underlättas. Institutionerna bör också utnyttja de möjligheter som the Nordic Academy for Advanced Study (NorFA) ger för seminarier och kurser i forskarutbildningen. Bedömargruppen anser att doktoranderna bör ha en handledare vid sidan av huvudhandledaren, förslagsvis på en annan institution.

Med tanke på de förutsättningar som gäller för forskarutbildningen rekommenderar bedömargruppen att kursdelen inte bör överstiga 40–60 poäng och att även annat än kurser kan vara poänggivande. Vidare kan man göra tidsbesparingar genom att se till att doktoranden har avhandlingsämnet klart när han eller hon antas samt att institutionerna slopar kravet på ett andra slaviskt språk. De som ansvarar för forskarutbildningen måste ställa realistiska krav på avhandlingarnas omfattning.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Utvärderingsavdelningen
Aija Sadurskis

BESLUT

2003-04-01

Reg. nr. 643-3783-01

Utvärdering av slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap

Högskoleverket finner att grund- och forskarutbildningen i slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap vid utvärderade lärosäten håller tillräckligt god akademisk kvalitet och ifrågasätter därför inte någon examensrätt i ämnet vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet och Uppsala universitet.

Uppföljning

En uppföljning av utvärderingen kommer att genomföras inom tre år. Lärosätena ska då redogöra för de åtgärder de vidtagit för att utveckla och förbättra utbildningarna.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Aija Sadurskis i närvaro av kanslichef Lenart Stähle och avdelningschef Ragnhild Nitzler.

Sigbrit Franke

Aija Sadurskis

Kopia:

Utbildningsdepartementet

Ledamöter i bedömargrupp

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill till att börja med tacka bedömargruppen för ett väl genomfört arbete. Bedömargruppens rapport utgör en god analys av grund- och forskarutbildning i slaviska språk respektive Öst- och Centraleuropakunskap i Sverige. Högskoleverkets förhoppning är att denna analys kommer att vara till nytta för de berörda institutionerna i deras utveckling. Gruppens rapport är också ett viktigt underlag för Högskoleverkets beslut.

I sin rapport har bedömargruppen analyserat ett antal frågor som de uppfattat som särskilt angelägna. Högskoleverket har tagit del av analysen med intresse och kommer att följa upp hur de rekommendationer gruppen lämnar tas till vara av institutionerna. Bedömargruppens intryck av grund- och forskarutbildningen i slaviska språk respektive Öst- och Centraleuropakunskap är i stort positivt. Lärarna arbetar hårt och engagerat. Samtidigt finns problem av framför allt strukturell art. Dessa föranleder emellertid inte Högskoleverket att ifrågasätta några examensrätter vid de utvärderade lärosätena.

Några av de frågor som lyfts i bedömargruppens rapport vill Högskoleverket särskilt reflektera över i egenskap av myndighet.

Brist på strategiskt tänkande

Högskolan har sedan 1993 betydande frihet att organisera arbetet som man själv önskar. Ansvaret för strategiska beslut ligger alltså på det enskilda lärosätet. Det var ett klart uttalat mål med 1993 års högskolereform att få en större mångfald i den högre utbildningen. På de institutioner som har utvärderats här ser man dock mycket litet av profilering. I såväl grund- som forskarutbildning tycks institutionerna i stället försöka göra allt och göra det på det sätt man alltid gjort. Bedömargruppen påpekar också särskilt bristen på strategiskt tänkande. Den enda lösning man ser på de problem som finns, vilka till stor del beror på bristande resurser, är mer pengar. Ingen av institutionerna beskrev någon reservplan.

Det är Högskoleverkets övertygelse att nytänkande, profilering och samarbeten, inom och mellan lärosäten, är en förutsättning för att få mera robusta miljöer som kan vara hållbara på längre sikt. För de studenter som avser att läsa till en examen i ett slaviskt språk är det också viktigt att veta vad som talar för att välja det ena universitetet framför det andra. En stark forskningsmiljö, där lärarna självklart forskar, ger bättre förutsättningar för att locka studenter som vill satsa på dessa språk.

Bedömargruppen framför en oro för att befordringsreformen utgör ett hinder för möjligheterna att styra inriktningen på de utvärderade institutionerna. Syftet med reformen var bland annat att öka antalet professorer för att få större mångfald och förnyelse. Detta mål förutsätter dock att de befordrade professorerna är ett komplement och inte en ersättning. Högskoleverket har nyli-

gen utrett konsekvenser av befodringsreformen (*Karriär genom befodrnan*, Högskoleverkets rapportserie 2003:3R) och konstaterar att antalet professorer ökat kraftigt. På de slaviska institutionerna ser man dock ingen sådan positiv utveckling.

Med undantag för ryska är de slaviska språken små som ämnen vid svenska universitet. Studentgrupperna är små, på högre nivåer mycket små. Flera slaviska språk ges i dag inte alls. Bedömargruppen uttrycker stark oro för särskilt de allra minsta språkens framtid och efterlyser en nationell strategi liknande det Nasjonella fageråd som finns i Norge. Denna tanke vill Högskoleverket stödja. Högskoleverket har också nyligen lämnat förslag till hur de små språkens situation skulle kunna förbättras (*Att vara eller inte vara? Frågan om småspråkens framtid i den svenska högskolan – ett regeringsuppdrag*, 2003-01-14). Syftet med förslaget är att garantera att utbildning i olika språk erbjuds i rimlig omfattning i Sverige samt att skapa incitament och möjligheter till arbetsfördelning, samverkan och kvalitetsmässig vidareutveckling.

Avhandlingens omfattning: livsverk eller gesällprov?

Den reform av forskarutbildningen som genomfördes år 1998 framhålls av de utvärderade institutionerna som ett stort problem. För dem tycks förutsättningarna att anta doktorander och att ge en tillräckligt gedigen forskarutbildning i ett slag radikalt ha ändrats. Det är lätt att glömma att forskarutbildningen reformerades redan år 1969, då doktorsexamen ersatte doktorsgraden. Andra inslag i 1969 års reform var att studietiden skulle vara begränsad till fyra år, en utbildningsplan skulle läggas upp för varje doktorand och inslaget av metodisk skolning skulle öka väsentligt. Reformen år 1998 bekräftade förhållanden som redan gällt i nästan trettio år.

Forskarutbildningen har utretts flera gånger, ofta med tonvikten lagd på genomströmningen. Högskoleverket publicerade 1996 rapporten *Forskarutbildning inom det språkvetenskapliga området* (Högskoleverkets rapportserie 1996: 9 R). Författarna konstaterade att forskarutbildningen höll på att genomgå en professionalisering men att "kvalitetstänkandet från den gamla doktorsgraden levde kvar i oreflekterad form" på en del ställen. Denna inställning präglade särskilt institutioner med få internationella kontakter.

De institutioner som utvärderats här ser den svenska grundutbildningens längd som ett problem för forskarutbildningen och jämför den med grundutbildningar utomlands: tre eller fyra år här mot i många länder fem år. För dem som blir doktorander måste, enligt institutionerna, en del "grundutbildningsstoff" tas upp under forskarutbildningen. När den högre utbildningen i Europas länder nu genom Bolognaprocessen rör sig mot större likhet är ett ofta citerat mål åtta års utbildning totalt till doktorsexamen. Den totala studietiden blir då densamma som den i praktiken är här, eftersom få studenter antas till forskarutbildning redan efter tre års grundutbildning.

Oavsett vad Bolognaprocessen kan komma att innebära är de utvärderade institutionerna skyldiga att följa det regelverk som finns. Bedömargruppen ser

en ambivalens när det gäller kraven på avhandlingen, och att forskarutbildningen försenas när doktoranderna inte får den hjälp de behöver. Högskoleverket vill med kraft instämma i bedömagruppens åsikt att ”doktoranderna har rätt att begära att de krav som ställs på dem är rimliga för att de ska kunna bli färdiga på avsedd tid”.

Studentinflytande

Som framgår av namnet på den proposition som ligger till grund för Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar, *Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan* (Prop. 1999/2000:28), är studenternas inflytande central för detta utvärderingsuppdrag. I den utvärderingsmodell som verket använder ingår studenter i bedömagrupperna på lika villkor och studenterna intervjuas alltid vid de så kallade platsbesöken. Verket uppmanar också de utvärderade institutionerna att göra de självvärderingar som ingår till hela institutionens angelägenhet, inte minst studenternas.

Ur självvärderingarna framträder ett typiskt mönster för hur arbetet med att värdera institutionens arbete gått till: en lärare, i de flesta fall prefekten, har haft ett huvudansvar men delat arbetet med en grupp där i något fall studenter ingått. Studenternas bidrag har framför allt bestått i att enkäter till studenterna varit en del av institutionernas underlag, och att självvärderingarna i de flesta fall diskuterats i institutionsstyrelsen. Kunskapen om självvärderingen och känslan av delaktighet har varierat mellan de studenter som intervjuats vilket inte är så överraskande när flertalet studerar på deltid.

Studenter är garanterade inflytande över utbildningen genom att de har rätt att delta i beslutande organ. De utvärderade institutionerna framhåller att studenter och lärare, på grund av institutionernas lilla storlek, har täta informella kontakter. Bedömagruppen konstaterar dock att ett informellt inflytande inte kan ersätta ett formellt, och det gäller inte minst på små institutioner, även om det kan vara svårt att rekrytera studenter till institutionsstyrelser och andra beslutande organ.

Högskolan är sedan år 2000 skyldig att genomföra kursvärderingar. Av högskoleförordningen framgår att ”Högskolan skall sammanställa kursvärderingarna samt informera om resultaten och eventuella beslut om åtgärder som föranleds av kursvärderingarna. Resultaten skall hållas tillgängliga för studenterna.” På flera håll framgår det av intervjuerna med studenterna att rutinerna är bristfälliga – studenterna fyller i kursvärderingsblanketter och vet sedan inte vad som händer med dem. Föga överraskande uppger lärare att svarsfrekvensen sjunker för varje år. Bedömagruppen rekommenderar att institutionerna ser över vad de kan göra för att engagera studenterna mer. Högskoleverket vill gå ännu längre och påminna institutionerna om högskoleförordningens text. Kursvärderingsinstrumentet behöver utvecklas, till exempel i samarbete med universitetets pedagogiska enhet eller motsvarande.

Utgångspunkter och avgränsningar

Bedömargruppen beskriver sitt arbete i avsnittet Metod och arbetsprocess. Här beskrivs bakgrunden till utvärderingen, dess syfte, avgränsningar och relationen mellan Höskoleverket och bedömargruppen.

Bakgrund till utvärderingen

Höskoleverket har regeringens uppdrag att utvärdera kvaliteten i all högre utbildning under en sexårsperiod med start år 2001. Bakgrunden till uppdraget finns beskriven i regeringens proposition *Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan* (Prop 1999/2000:28). Regeringen hänvisar här till den arbetsfördelning som rått sedan 1993: högskolan ansvarar för sin kvalitet och statsmakterna granskar hur högskolan lever upp till detta ansvar.

Utvärderingens syfte

Utvärderingens huvudsakliga syften är:

- att bidra till utbildningarnas och utbildningsanordnarnas egen kvalitetsutveckling,
- att granska om utbildningarna svarar mot mål och bestämmelser i högskolelag och högskoleförordning och
- att ge information till olika intressenter, bland annat studenter inför deras val av utbildning.

Avgränsningar

Utvärderingen avser huvudämnen i generella examina (kandidat- och magisterexamina). En konsekvens av att bara huvudämnen utvärderas är att bara de lärosäten som har undervisning på minst kandidatnivå omfattas. Vid tiden för utvärderingen fanns visserligen ryska upp till 60 poäng vid Umeå universitet men utbildningen omfattade inte examensarbete och kunde därför inte ligga till grund för en examen. Institutionen för Östeuropastudier inkluderades i utvärderingen på grund av att Uppsala universitet uppgav att institutionen hade för avsikt att inrätta en magisterexamen med ämnesbredd.

Utvärderingen omfattar också forskarutbildning i samma ämnen men inte forskning. Avgränsningen innebär för forskarutbildningen att framför allt formella frågor står i fokus: tillgång på handledning, kursdelens omfattning osv.

Relationen mellan Höskoleverket och bedömargruppen

För dessa utvärderingar, liksom för alla andra, anlitar Höskoleverket utomstående sakkunniga bedömare. I bedömargruppen ingår forskare och lärare med god ämneskunskap, vetenskapligt och professionellt anseende, pedagogisk kompetens och legitimitet inom sektorn. Dessutom ingår studenter som

genomgår grundutbildning respektive forskarutbildning i något av de aktuella ämnena. Bedömarna föreslås av de institutioner som ska utvärderas.

Bedömargruppens uppdrag är att utifrån sin sakkunskap och de skriftliga och muntliga uppgifter de tar del av göra en analys av utbildningens kvalitet. Inom ramen för att uppdraget avser kvalitet är gruppen fri i valet av frågor att fokusera. Bedömargruppens rapport, inklusive rekommendationer, är inte ett myndighetsutlåtande och har därför ingen rättsverkan.

Högskoleverkets uppgift, vid kvalitetsgranskning av högre utbildning, är att ta ställning till om kvaliteten är sådan att den kan påverka lärosätets examensrätt. I sin prövning utgår verket från den analys som bedömargruppen gjort. Beslutet är dock helt Högskoleverkets.

Bedömargruppens rapport

Missiv

Till Höskoleverket

Bedömargruppen för utvärderingen
av slaviska språk samt Öst- och
Centraleuropakunskap

MISSIVBREV 2003-02-27

Reg. nr. 643-3783-01

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i slaviska språk samt Öst- och Centraleuropakunskap

Höskoleverket initierade hösten 2001 en utvärdering av grund- och forskarutbildningen i slaviska språk samt Öst- och Centraleuropakunskap vid svenska universitet. För bedömningen anlätades följande personer till bedömargruppen:

Professor Jouko Lindstedt, Institutionen för slavistik och baltologi, Helsingfors universitet, (ordförande)

Studerande Anna Allgulin, Slaviska institutionen, Stockholms universitet

Doktorand Sturla Berg-Olsen, Institutt for østeuropeiske og orientalske studier, Universitetet i Oslo

Studerande Thomas Bokgren, Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet

Professor Ingunn Lunde, Seksjon for russisk språk og litteratur, Universitetet i Bergen

Professor Svein Mönnesland, Institutt for østeuropeiske og orientalske studier, Universitetet i Oslo

Doktorand Morgan Nilsson, Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet

Lektor, dr.phil. Jens Nørgård-Sørensen, Østeuropainstituttet, Köpenhamns universitet

Vi grundar vår bedömning på den information och de intryck vi fått från institutionernas självvärderingar och genom platsbesök där vi samtalat med representanter för institutionernas ledning, lärare, grund- och forskarutbildningsstudenter samt fakulteterna.

Bedömare som har sin hemvist vid något av de utvärderade universiteten har inte deltagit i bedömningen av sitt eget lärosäte.

Härmed överlämnas vår rapport.

Helsingfors i februari 2003

För bedömargruppen
Jouko Lindstedt, ordförande

Metod och arbetsprocess

Denna utvärdering ingår i de ämnes- och programutvärderingar som Högskoleverket genomför sedan år 2001. Utvärderingen omfattar grund- och forskarutbildning i slaviska språk respektive Öst- och Centraleuropastudier på institutioner som utfärdar examina i något av dessa huvudämnen. De institutioner som berörs är Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet; Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier, Lunds universitet; Slaviska institutionen, Stockholms universitet; och Slaviska institutionen, Uppsala universitet. Institutionen för Östeuropastudier, Uppsala universitet, har också tagits med eftersom den berörs av de rekommendationer vi lämnar.

Den bedömaregrupp som står bakom denna rapport har bestått av åtta personer. I bokstavsordning har dessa varit: Anna Allgulin, grundutbildningsstudent vid Slaviska institutionen, Stockholms universitet; Sturla Berg-Olsen, doktorand i baltisk språkvetenskap, Institutt for østeuropeiske og orientalske studier, Universitetet i Oslo; Thomas Bokgren, grundutbildningsstudent vid Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet; professor Jouko Lindstedt, Institutionen för slavistik och baltologi, Helsingfors universitet; professor Ingunn Lunde, Seksjon for russisk språk og litteratur, Universitetet i Bergen; professor Svein Mönnesland, Institutt for østeuropeiske og orientalske studier, Universitetet i Oslo; Morgan Nilsson, doktorand vid Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet; och lektor, dr.phil. Jens Nörgård-Sörensen, Østeuropainstituttet, Københavns universitet. Professor Lindstedt har varit gruppens ordförande.

Alla bedömare har inte deltagit vid alla bedömningar. Av nedanstående översikt framgår vilka personer som deltagit vid bedömningen av vilka institutioner.

- Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet: Jouko Lindstedt, Anna Allgulin, Sturla Berg-Olsen, Ingunn Lunde och Jens Nörgård-Sörensen.
- Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier, Lunds universitet: Jouko Lindstedt, Anna Allgulin, Ingunn Lunde, Svein Mönnesland, Morgan Nilsson och Jens Nörgård-Sörensen.
- Slaviska institutionen, Stockholms universitet: Jouko Lindstedt, Thomas Bokgren, Ingunn Lunde, Morgan Nilsson och Jens Nörgård-Sörensen.
- Slaviska institutionen, Uppsala universitet: Jouko Lindstedt, Thomas Bokgren, Ingunn Lunde, Svein Mönnesland, Morgan Nilsson och Jens Nörgård-Sörensen.
- Institutionen för Östeuropastudier, Uppsala universitet: Jouko Lindstedt, Thomas Bokgren, Svein Mönnesland och Morgan Nilsson.

Syftet med utvärderingen har varit att göra en kollegial bedömning av förutsättningarna för kvalitet i utbildningarna, genomförandet av utbildningarna (processen) och resultatet. Bedömningar och rekommendationer utgör också underlag för Högskoleverkets beslut om utbildningarna.

Det skriftliga underlag vi i bedömaregruppen haft för våra bedömningar har varit institutionernas självvärderingar med kursplaner, inklusive litteraturlistor. Till detta har vi bett om följande kompletteringar: några skriftliga tentamina, listor över titlar på C- och D-uppsatser under senare år, kriterier för bedömning av uppsatser, program för högre seminarier, samt listor på avhandlingstitlar under senare år. I samband med besök på institutionerna har vi också tittat på ett antal kandidat- och magisteruppsatser.

Det skriftliga materialet har förtydligats och kompletterats genom gruppens samtal med berörda personer på institutionerna. Varje institution har besökts under en dag och gruppen har träffat ansvariga för institutionernas verksamhet (prefekt), lärare som är ansvariga för grund- respektive forskarutbildningen, övriga lärare, grund- respektive forskarutbildningsstudenter och en företrädare för fakulteten. Samtalen har förts med varje grupp för sig och tagit cirka en timme.

En av de frågor vi diskuterat är förutsättningarna för att ge utbildning i de olika språken, både vad gäller tillgång till lärarresurser, lärarnas möjlighet att forska och antal studenter. Av övergripande intresse har också varit att undersöka vilka samarbeten som finns med andra institutioner inom universitetet och med andra slaviska institutioner inom eller utom landet. Andra frågor har varit möjligheterna att studera språket i ett slaviskspråkigt land och möjligheterna att påverka utbildningens utformning. Vi har diskuterat balansen mellan teoretiska inslag och språkfärdighet, vilken färdighet i att tala respektive läsa språket som krävs, hur institutionerna arbetar med att stödja studenternas uppsatsarbete, hur informationsteknologi används i undervisningen, övergången mellan grund- och forskarutbildning samt studenternas möjligheter till individuella val. Frågor som specifikt rör forskarutbildningen har varit utformningen av kursdelen och avhandlingarnas omfattning.

Vi har alltså valt att fokusera ett antal frågor som vi uppfattat som potentiella problem. De olika institutionerna har inte fått identiska frågor utan vid varje besök har svaren vid ett samtal påverkat frågorna vid kommande samtal. Det har inte heller ingått i utvärderingen att granska utförandet av undervisning eller examination, till exempel genom att närvara vid lektioner eller se hur tentamina rättas. Vi har naturligtvis inte någon heltäckande eller objektivt sann bild av institutionernas verksamhet men tillsammans med det skriftliga underlaget anser vi att vi fått en tillräckligt god uppfattning om de företeelser som vi valt att kommentera i rapporten.

I gruppen finns bedömare från Finland, Norge och Danmark. Även om detta är en utvärdering av svensk utbildning, med de förutsättningar som råder i Sverige, kan vi lägga ett nordiskt perspektiv på det vi sett. Någon re-

gelrätt jämförelse med övriga nordiska länder är däremot svår att göra, inte minst eftersom den utbildning som leder fram till en examen som motsvarar en svensk magisterexamen är fem år lång där, i resten av Norden, att jämföra med fyra år i Sverige. I Norge har utbildningen till helt nyligen till och med varit sex år lång. Vi har dock på några konkreta punkter beskrivit förhållanden i andra nordiska länder.

Ämnesbeskrivningar

Slaviska språk

De slaviska språken, en grupp inom den indoeuropeiska språkfamiljen, omfattar ett flertal språk. De indelas i öst-, väst- och sydslaviska språk. Indelningen är geografisk och språkhistorisk. Enskilda språk i respektive grupp kan fonologiskt eller grammatiskt vara mer lika språk i någon av de andra två grupperna. De östslaviska språken är ryska, ukrainska och vitryska. Polska, tjeckiska och slovakiska utgör större delen av den västslaviska gruppen. Den sydslaviska språkgruppen omfattar bulgariska, makedoniska, slovenska, samt serbiska, kroatiska och bosniska. De tre sista språken har hittills ofta förts ihop och kallas i rapporten för SKB. Utöver de här nämnda språken finns ett antal mycket små slaviska språk. De öst- och västslaviska språken talas på områden som gränsar mot varandra medan de sydslaviska språken är geografiskt skilda från de andra två grupperna, med Ungern och Rumänien emellan.

Östslaviska språk

Ryska är det största slaviska språket och modersmål för cirka 170 miljoner människor. Därtill talas det av ett stort antal människor inom det forna östblocket, framför allt inom före detta Sovjetunionen. Ukrainska talas av cirka 40 miljoner medan vitryska talas av endast några få miljoner människor. Språken skrivs med det kyrilliska alfabetet.

Västslaviska språk

Polska talas i dag av drygt 40 miljoner människor. Motsvarande siffror för tjeckiska är 11 miljoner och för slovakiska drygt 5 miljoner människor. Språken skrivs med latinskt alfabet, med så kallade diakritiska tecken över eller under bokstäverna för att ange speciella språkljud. Polska använder i stället ofta kombinationer av bokstäver som betecknar särskilda ljud. De västslaviska språken har påverkats västerifrån, av tyska, franska och latin. Tjeckiskans talspråk har påverkats särskilt mycket medan det tjeckiska skrivspråket är mycket konservativt, vilket innebär en större skillnad mellan tal- och skriftspråk än för andra slaviska språk.

Sydslaviska språk

Bulgariska talas av cirka 8,5 miljoner människor, både makedoniska och slovenska av cirka 2 miljoner och SKB av cirka 17 miljoner. Språkgruppen är inte enhetlig i användning av alfabet: bulgariska, makedoniska och serbiska skrivs med det kyrilliska alfabetet, medan bosniska, kroatiska och slovenska använder det latinska. Serbiska kan även använda latinska bokstäver. Bulga-

riska och makedoniska har vissa drag som är gemensamma med icke-slaviska balkanspråk.

De slaviska språken har utvecklats ur ett urslaviskt språk som skilts ut från urindoeuropeiskan. Det folk som talade detta urslaviska språk tros ha bott på en plats som motsvarar delar av Ukraina. Utvecklingen av dagens olika slaviska språk har skett relativt sent. Runt 500 e. Kr. spred sig slaverna långt österut, västerut och söderut. Under de följande 3–4 århundradena utvecklades dialekter som övergick i skilda språk.

När Bibeln översattes till det slaviska språket i slutet av 800-talet e. Kr. gjordes det på en dialekt som kommit att kallas för fornkyrkoslaviska. Fornkyrkoslaviska har en komplicerad grammatik och fonemsystem och är betydelsefull att studera för förståelsen av utvecklingen av de slaviska språken.

Öst- och Centraleuropakunskap

Forskning i Öst- och Centraleuropas historia samt politiska, sociala och kulturella förhållanden bedrivs vid olika institutioner och centrumbildningar vid svenska lärosäten. Tyngdpunkten ligger på samspelet mellan olika, till exempel politiska och sociala, faktorer. Den politiska utvecklingen under 1900-talet är den främsta orsaken till att området har blivit föremål för gemensamma studier, även om studierna behandlar en betydligt längre tid. Den teoretiska grunden varierar med disciplinen. Öst- och Centraleuropa har inte ett gemensamt språk och studierna baseras heller inte nödvändigtvis på källor från de olika länderna.

Inom ämnet studeras karakteristiska drag hos det gamla östblocket liksom faktorer som ledde till dess upplösning. Hur det socialistiska samhället skapades och hur dess självbild upprätthölls genom bland annat konst och litteratur studeras också. Dessutom analyseras hur historieskrivningen har använts och hur bilden av det förflutna har växlat i takt med politiska och ideologiska förändringar.

Bakgrunden till 1900-talets historia belyses genom studier av den nationalism som växte fram under 1800-talet. Påverkan av gamla konflikter och etniska motsättningar, liksom spänningar mellan det socialistiska partiet och kyrkan, och mellan olika samhällsklasser, behandlas också inom ämnet.

Demokratiseringen och införandet av marknadsekonomi i de forna socialistiska staterna har lett till att den säkerhetspolitiska situationen i dag är förändrad. Inom ämnet studeras säkerhetspolitiska konflikter inom och mellan de aktuella staterna.

En beskrivning av utbildning i slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap i Sverige

Grundutbildning

Studentgruppen

”Det finns många olika kategorier studerande som väljer att studera ett eller flera slaviska språk: personer med ett allmänt språkintresse, personer som redan vistats en tid i ett visst slaviskspråkigt land eller har andra personliga eller affärsmässiga skäl (dvs. kontakter med personer i slaviska länder eller planer på affärsverksamhet i något slaviskspråkigt land), barn till invandrare från slaviskspråkiga länder, personer som läst ryska på gymnasiet.” (Slaviska institutionen, Göteborgs universitet)

Antalet studenter som studerar slaviska språk har, beroende på institution, antingen legat ganska konstant eller minskat något under perioden 1998–2001. Söktrycket är inte högt och alla studenter som söker kan antas. På de flesta kurser är de kvinnliga studenterna fler eller betydligt fler än de manliga.

Av de studenter som påbörjar studier i ett slaviskt språk är det mycket få som går vidare och tar ut en examen med språket som huvudämne. För de flesta av studenterna är språket i stället antingen biämne i en examen som för övrigt innehåller till exempel ekonomi, litteraturvetenskap eller ett annat språk, eller mer eller mindre omfattande rena språkstudier som inte leder till någon examen. Många bedriver studierna i slaviska språk vid sidan av förvärsarbete eller andra studier och studerar därför på deltid.

De fyra institutioner som ger utbildning i slaviska språk beskriver en förändring i studenternas förkunskaper de senaste åren. Åtminstone någon av institutionerna ser också en minskning av andelen som läser på heltid och inriktat mot ett slaviskt språk som huvudämne.

Kurser

Alla de slaviska språken utom ryska är nybörjarspråk på universitetet. Eftersom relativt få studenter har läst ryska på gymnasiet ordnar alla fyra institutionerna förberedande kurser i ryska som ska motsvara gymnasiestudierna. I Göteborg finns också förberedande kurser i övriga språk. Sådana förberedande kurser kan inte räknas in i en examen.

Ryska, som är det enda slaviska språk som finns vid alla de slaviska institutionerna, finns i Göteborg och Uppsala till och med 80 poäng men i Lund och Stockholm upp till 100 poäng. Öst- och Centraleuropakunskap (ÖCK) finns upp till 80 poäng i Lund. I Uppsala finns dels 40 poäng grundkurs, dels en 40-poängs påbyggnadskurs, men studenterna kan inte ta ut någon examen i ÖCK.

I Lund, Stockholm och Uppsala är utbildningen i ryska i stort sett sammanhållen och kandidatuppsatsen är det första moment där studenten väljer ämne. I Göteborg finns sex fempoängskurser varje termin, varav studenten väljer fyra, och studenten kan i viss mån skapa sin egen utbildning. Språkfärdighet och textläsning utgör en stor del av kurserna. Övriga kurser är grammatik och realia (framför allt i början av studierna), litteraturhistoria, språkhistoria och fornkyrkoslaviska. Motsvarande moment behandlas också i undervisningen i övriga slaviska språk. På kandidat- och magisternivåerna (de två sista terminerna) skriver studenterna tiopoängsuppsatser.

Vid sidan av det vanliga kursutbudet har de utvärderade institutionerna i flera fall haft specialutbildningar eller tagit emot speciella studentgrupper. Dessa kan ha stor betydelse, både ekonomiskt för institutionerna, och för att studenterna varit målinriktade. I Göteborg har Slaviska institutionen ett samarbete med Chalmers om nybörjarkurser i ryska. Slaviska institutionen vid Stockholms universitet samarbetar med Tolk- och översättarinstitutet om kurser i rysk och polsk översättning. Tolkskolans studenter fortsätter sin utbildning i ryska på Slaviska institutionen i Uppsala och tolkutbildning i serbokroatiska har tidigare funnits där. Institutionen har tidigare också haft undervisning i ryska inom universitetets internationella ekonomiprogram.

Undervisning

Utbildningen i slaviska språk består till stor del av färdighetsmoment som kräver mycket undervisning. Inslaget av lektioner och gruppövningar är därför stort i förhållande till föreläsningar. Många kurser går på deltid och heltidsstudenter kan få läsa två deltidskurser. I flera fall är undervisningen periodiserad så att en viss kurs ges en gång om året i stället för en gång per termin. Det förekommer att kurser ges på distans.

Ett speciellt förhållande för slaviska språk är att en del av studenterna är barn till invandrare från ett slaviskspråkigt land. De har mer eller mindre goda förkunskaper till skillnad från de rena nybörjarna. Det är en stor utmaning för institutionerna att undervisa så heterogena studentgrupper.

Kurserna examineras vanligen genom traditionella skriftliga tentamina även om andra examinationsformer förekommer (löpande examination, hementamina, muntliga tentamina, *papers*).

Utanför undervisningen finns aktiviteter som gör språkinläringen lättare och roligare och är av social betydelse. Vid Slaviska institutionen i Göteborg finns en teatergrupp som leds av en professionell rysk regissör medan institutionen i Stockholm har en kör för både studenter och lärare. Film har inte bara använts i undervisningen – vid alla slaviska institutioner anordnas filmkvällar och ofta kan studenterna låna hem film.

Pedagogisk förnyelse

”Särskilt vill vi framhålla den verksamhet med Supplement to Instruction (SI-mentorskap) som startat denna termin i tre grupper inom ämnet Öst- och Centraleuropakunskap. Det är alltså fråga om att en erfaren student går in som stöd i gruppen. Detta är ännu så länge en försöksverksamhet som vi planerar att utvidga till hösten till alla de grupper inom institutionens ämnen som har ett stort inslag av studenter utan tidigare vana vid universitetsstudier.”
(Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier, Lunds universitet)

Lärarnas pedagogiska utbildning varierar mycket mellan institutionerna. Det regelbundna pedagogiska utvecklingsarbetet bedrivs framför allt i form av översyn av till exempel undervisningsmaterial och examinationsformer. Alla institutionerna beskriver försök med förnyelse av undervisningen, till exempel med hjälp av film och musik. På flera institutioner har det också förekommit försök att införa undervisnings- eller examinationsformer som lägger ett större ansvar på studenterna. Dessa försök har dock i allmänhet avbrutits.

Arbetsmarknad

Ingen av de utvärderade institutionerna gör någon systematisk uppföljning av vad som händer med studenterna sedan de lämnat institutionen. I den mån någon kunskap finns rör den de studenter som läst på högre nivåer.

För de studenter som läst flera terminer och kanske tagit sin examen i ett slaviskt språk finns ingen självklar arbetsmarknad. En del kan bli lärare i ryska på gymnasiet, översättare eller tolkar men för många är arbetet mindre tydligt kopplat till språkstudierna. I konkurrensen om ett arbete kan dock språkkunskaperna ge det försteg som krävs.

Forskarutbildning

Doktoranderna

Sedan 1996 har totalt 27 doktorander antagits vid de fyra institutionerna varav 17 är kvinnor. Dessutom finns ett antal doktorander som antagits tidigare, av vilka en del varit antagna under många år och har låg eller ingen aktivitet. Sedan kraven på ordnad försörjning skärptes 1998 har antalet som antagits minskat kraftigt men aktiviteten ökat. Inga doktorander är knutna till forskarskolor.

Doktorander rekryteras både från den egna institutionens studenter, från de andra svenska institutionerna och från utlandet. Det finns en tendens till att särskilt de kvinnliga doktoranderna har sin grundutbildning från ett slaviskt språkigt land.

Utbildningen

För de fyra språkinstitutionerna är forskarutbildningsämnet slaviska språk, och i Lund dessutom Öst- och Centraleuropas kulturhistoria. De flesta av institutionerna har olika inriktningar men de är breda, till exempel språkvetenskaplig eller litterär inriktning. Antagningskraven är antingen lägst kandidat- eller magisterexamen. Några av institutionerna kräver också 10–20 poäng i ytterligare ett slaviskt språk. För dem som väljer Öst- och Centraleuropas kulturhistoria krävs 40 poäng i ett slaviskt språk.

Enligt högskoleförordningen ska en individuell studieplan upprättas för varje student som antas till forskarutbildning. Studieplanen ska regelbundet fastställas och följas upp av fakultetsnämnd. Institutionerna varierar i hur mycket de använder studieplanerna som aktivt styrmedel för forskarutbildningen.

På de utvärderade institutionerna har doktoranderna tillgång till arbetsplats med dator men i allmänhet inte egna rum. Institutionerna har inga särskilda medel för doktoranderna för att till exempel delta i konferenser.

Antalet doktorander är för litet för att de utvärderade institutionerna ska kunna ge forskarutbildningskurser med undervisning, annat än i enstaka fall. Institutionernas kurser är i stället i form av studier av anvisad litteratur, seminarier och diskussioner. Examinationen kan vara skriftlig eller muntlig. Doktoranderna kan eventuellt också följa kurser som de inte tidigare läst på magisternivå, delta i andra institutioners kurser, till exempel på litteraturvetenskapliga eller lingvistiska institutioner, eller delta i allmänna kurser anordnade av fakulteten. Det förekommer också gemensamma forskarutbildningskurser för Sverige eller Norden. Kursdelen omfattar 60 poäng utom vid Stockholms universitet, där den är 80 poäng. Institutionerna varierar i hur stor andel som är valfri eller individuellt anpassad. Om ett andra slaviskt språk inte är krav för att antas så ingår det som obligatoriskt moment i forskarutbildningen.

En betydande del av forskarutbildningen är i form av institutionens seminarier och gästföreläsningar. Seminarierna används dels för att ta del av forskning inom det egna eller andra områden, dels för att diskutera avsnitt av framväxande avhandlingar. Ibland finns särskilda seminarier serier kring ett tema eller för bara ett av språken.

Institutionernas disputerade lärare, framför allt de docentkompetenta, handleder doktorandernas avhandlingsarbete. Rutinerna för handledning är i allmänhet informella och handledningen är individuellt anpassad. Handledare utöver huvudhandledaren förekommer ibland. De flesta handledarna har i någon utsträckning deltagit i handledarutbildning.

Avhandlingen

Avhandlingsämnet föreslås i regel av doktoranden efter samråd med institutionen. Ämnet är bara undantagsvis klart när doktoranden antas även om en projektplan kan finnas från början.

Med några få undantag har möjligheten att lägga fram licentiatavhandlingar inte utnyttjats. Avhandlingar är praktiskt taget alltid monografier även om sammanläggningsavhandlingar förekommit i något fall. Totalt har i Sverige 14 doktorsavhandlingar lagts fram sedan 1996, varav 10 av kvinnor.

Arbetsmarknad

Ingen av institutionerna gör någon systematisk uppföljning men eftersom antalet disputerade är litet har man en ganska god uppfattning om vart de tagit vägen efter disputationen. En stor majoritet är verksam vid universitet eller högskolor, i Sverige eller utomlands, även om inte alla har tjänster. Av de övriga är en del pensionerade och de yrkesverksamma har helt olika slags arbeten.

Institutionerna bedömer att möjligheterna att få lektorat och professors-tjänster på något av de svenska universiteten är mycket goda på grund av ett stort antal nära förestående pensioneringar. Det förutsätter dock att tjänsterna återbesätts. För att de disputerade ska kunna meritiera sig krävs det att det finns rekryteringstjänster för nydisputerade (forskarassistent- och post-doktorstjänster).

Arbetsmarknaden utanför högskolan är i princip densamma för disputerade slavister som för dem som tagit en lägre examen.

Specifika frågor

(I) Ekonomi och strategi

En genomgående fråga i denna utvärdering har varit institutionernas ansträngda ekonomi och den effekt som detta har på verksamheten. Flera faktorer bidrar: ett minskande antal studenter, omfattande lärarinsatser som krävs för att studenterna ska bli godkända och nya, inte finansierade, reformer.

Kritiken mot det nuvarande resurstilldelningssystemet är massiv. Även om universitetens ersättning till institutionerna för grundutbildningen varierar baseras ersättningen på antalet helårsstudenter, helårsprestationer eller en kombination av båda. För institutioner med få studenter, och/eller stora variationer i antalet studenter från år till år, kan ett sådant prislappssystem vara fördömande. Universiteten kompenserar i någon mån de slaviska språken genom att låta prislappen vara högre än för de ämnen som har fler studenter. Vår uppfattning är att detta inte räcker. För att en institution ska kunna hålla tillräckligt hög kvalitet måste den kunna behålla en fast anställd lärarkår av tillräcklig storlek även de terminer då antalet studenter är mindre. För att den ska kunna göra det är det en förutsättning att institutionen har en ekonomisk grundplåt i form av en basresurs.

En effekt av universitetens sätt att tillämpa prislappssystemet är att det är ekonomiskt fördelaktigt att satsa på låga nivåer som har många studenter. Ersättningen för att undervisa de små grupper av studenter som fortsatt till kandidat- eller magisternivå blir nämligen mycket låg, samtidigt som dessa studenter, inte minst i samband med att de skriver uppsats, kan kräva stora insatser. Resultatet är att det inte finns något ekonomiskt incitament att få fler studenter till högre nivåer, eller till att ta ut sin examen i något slaviskt språk respektive Öst- och Centraleuropakunskap. Eftersom universiteten själva beslutar om sina interna ekonomiska fördelningsprinciper är det fullt möjligt att ändra principerna så att prestationerna tilldelas olika vikter på olika nivåer.

Universiteten, och i förlängningen institutionerna, är ålagda att samverka med resten av samhället. Sådant arbete, till exempel i form av öppna, populära föreläsningar, kan tänkas leda till att fler människor blir intresserade av att läsa någon eller några kurser. Det kan därför vara frestande att rekommendera ökad synlighet som ett sätt att öka studentrekryteringen. Vår bedömning är dock att de utvärderade institutionerna redan har en relativt omfattande sådan verksamhet och att den inte bör växa så mycket att den konkurrerar med institutionernas ordinarie verksamhet.

Utbildningsuppdraget sätter gränsen

Institutionernas ersättning för grundutbildningen begränsas av det utbildningsuppdrag som de får från fakulteterna. Detta uppdrag reflekterar i sin tur universitetets syn på hur stor del av universitetets totala ersättning (det

så kallade takbeloppet) som får läggas på slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap. Utbildningsuppdraget är alltså universitetets strategiska verktyg. Institutionen kan i princip inte förbättra sin ekonomi genom att öka studentantalet om man redan uppfyller sitt uppdrag.

Det är därmed inte sagt att universitetets strategi ligger fast för all framtid. Framväxt av nya, respektive tillbakagång av gamla, områden kan leda till att utbildningsuppdrag omprövas. Om universitetet kan motivera nya satsningar kan statsmakterna också komma att höja takbeloppet. Möjligheten att förbättra ekonomin genom att få ett större utbildningsuppdrag (under förutsättning att man kan rekrytera fler studenter) är alltså beroende av nytänkande hos institutionerna.

I självvärderingarna och vid våra samtal med lärare och andra ansvariga vid institutionerna har vi slagits av bristen på strategiskt tänkande. Det beror säkert till stor del på att arbetssituationen är sådan att man inte orkar ta mer än en dag i taget. Vi ser det dock som helt nödvändigt att institutionerna, i dialog med sina fakulteter, formulerar strategier för framtiden.

Befordrade professorer minskar rörligheten

De utvärderade institutionerna kritiserar den så kallade befodringsreformen, att lektorer som uppfyller vissa krav har rätt att befodras till professor, framför allt för att bristen på finansiering gör att dessa lektorer fortsätter att undervisa lika mycket som tidigare. Som en jämförelse vill vi nämna att de nordiska länderna har valt olika vägar för att ge universitetslektorer utvecklingsmöjligheter. I Finland är professurerna fasta och lektorerna får lönen höjd tills de nästan når professorslön. Vid danska universitet finns ingen befodringsordning utan en professur tillsätts alltid efter utlysning, medan Norge har infört ett befodringsystem som liknar det svenska med den skillnaden att alla professorer har samma lön och samma undervisnings- och forskningskyldighet.

Vi ser den minskade rörligheten mellan universiteten som blir en följd av reformen som ett ännu större problem än finansieringen. Sedan den förre professorn i slaviska språk vid Göteborgs universitet gått i pension har ingen ny professor med språkvetenskaplig inriktning anställts. Den ende professorn är nu en lektor i litteraturvetenskap som har befodrats till professor. I Uppsala kan situationen bli liknande när den nuvarande icke-befordrade professorn går i pension. Att professorer inte rekryteras utifrån innebär att man missar den möjligheten att få in nya impulser. En lektor som befodras till professor förblir också inom sitt ämnesområde medan en tjänst som utlyses kan ges en ny inriktning. Som vi ser det blir det svårare för fakulteterna att utveckla strategier för verksamheten när professorstjänsterna tillsätts genom befodran. Effekten, i alla fall på kortare sikt, behöver inte bli så betydande på stora institutioner. På små institutioner, som dem som utvärderats här, slår det däremot hårt.

Avsaknaden av fasta professurer gör det också svårare att utveckla nationella strategier för forskning och utbildning inom alla områden som anses som viktiga. Det ser vi som en mycket allvarlig konsekvens av att lärostolsprofessurerna avskaffats.

Ökat samarbete och ökad specialisering

Det finns i dag inte mycket samarbete mellan de institutioner som bedriver undervisning och forskning i slaviska språk. När det gäller ÖCK är situationen något bättre. Vi ser dock en nationell planering som leder till arbetsfördelning mellan lärosätena som nödvändig. Universiteten behöver formulera strategier för vilka satsningar som ska göras. Ett exempel är att utgå från vilka grupper av invandrare från slaviskspråkiga länder som finns i universitetets närhet, eftersom erfarenheten visar att deras barn ofta är intresserade av att studera språket.

Med en sådan arbetsfördelning skulle man kunna införa undervisning i flera av de slaviska språk som saknas i dag, som slovakiska och slovenska. Vi är medvetna om att samarbeten inte innebär att resurser flyttas mellan lärosäten. Vi är också medvetna om att det inte är troligt att många studenter flyttar till en annan ort för att läsa "sitt" språk. Dagens situation, som utmärks av splittring och en del mycket sårbara miljöer, är dock inte hållbar. Vi anser att institutionerna måste frigöra sig från det sätt som man har arbetat på hittills, och pröva nya arbetssätt och samarbetsformer:

- Samarbetet inom de olika lärosätena kan utvecklas med gemensamma kurser för språkstudenter i allmän grammatik, allmän fonetik m.m. och med gemensamma satsningar på infrastruktur och teknik.
- Flera institutioner kan erbjuda kurser upp till förslagsvis 20 poäng i flera av de slaviska språken men vara specialiserade på högre nivåer.
- Användning av nätbaserad undervisning och distansundervisning kan utvecklas betydligt. Det gäller e-post, webbaserat material, videokonferenser, TV-sänd undervisning m.m.
- Man kan samarbeta med gymnasieskolan, bildningsförbund eller kommunala lärcentrum om språkfärdighetsundervisning.

Starka och kreativa forskningsmiljöer

Denna utvärdering omfattar inte forskningen i slaviska språk. Det är dock tydligt att forskningen är bred och att de individer som verkar vid en institution, snarare än institutionen i sig, definierar forskningsområdet. På samma sätt som vi efterlyser tydligare policies för undervisningen vill vi också se mer av policies om forskningsinriktning och forskningsprojekt. Starkare forskningsmiljöer och tydliga forskningsprojekt gör det lättare att få extern finansiering från till exempel Vetenskapsrådet. Forskningsprojekt kan göra det möjligt att anta fler doktorander och också engagera magisterstudenter. Det blir särskilt viktigt för att behålla en kreativ miljö i framtiden, när de ofinansierade doktoranderna inte längre finns kvar. För att åstadkomma en

kreativ miljö är det emellertid också viktigt att lämna ett utrymme för annan forskning som kan utveckla institutionens verksamhet.

Vi rekommenderar att de lärosäten som berörs av denna utvärdering ser över sina principer för fördelning av resurser så att de slaviska institutionerna får en basresurs utöver prestationsbaserad tilldelning, och att prestationer på högre nivå tilldelas mer vikt.

Vi rekommenderar att de utvärderade institutionerna, tillsammans med fakulteterna, formulerar strategier för sin framtida verksamhet och prövar nya arbetssätt och samarbetsformer.

(2) De ”mindre” slaviska språkens problem

Som akademiska ämnen i Sverige kan de slaviska språken delas in i tre grupper:

– I den första gruppen finns ryska som attraherar förhållandevis många studenter och finns på alla de fyra utvärderade språkinstitutionerna.

– I den andra gruppen finns de mindre, men inte riktigt små, språken polska, tjeckiska och serbiska/kroatiska/bosniska (SKB). Polska finns på alla fyra institutionerna och har ett ganska stabilt studentunderlag. Tjeckiska har svårare att få studenter men finns i Lund, Stockholm och Uppsala, och Göteborg har haft och kommer eventuellt att återuppta språket. SKB finns i dag bara i Uppsala även om språket kan återupptas i Göteborg.

– I den tredje gruppen finns de, i detta sammanhang, riktigt små språken. Av dessa finns bara bulgariska som huvudämne, i Göteborg och Uppsala. Ukrainska finns som tiopoängskurs i Stockholm, medan slovakiska, slovenska och makedoniska inte finns alls. Antalet studenter som läser bulgariska är litet.

Förhållandena är alltså mycket olika för de olika språken. Skillnaderna beror snarare på lärartillgång och studenternas efterfrågan på de aktuella institutionerna än på språkens politiska betydelse, eller hur omfattande de är som invandrarspråk i Sverige. Arbetsmarknaden har också en indirekt betydelse för vilka språk som erbjuds. När EU nu utvidgas österut kan behovet av tolkar till och från slaviska språk öka vilket kan påverka studenternas intresse.

Så länge förekomsten av ett språk mest beror på huruvida det kan locka studenter är det inte svårt att föreställa sig en situation där framför allt de minsta slaviska språken läggs ner överallt. Bulgariska kan till exempel inte bära sina kostnader någonstans i dag vilket gör situationen akut. Även de något större språken kan leva farligt – tjeckiska är inte riktigt stort någonstans, särskilt om Stockholm och Uppsala inte samarbetar.

Om Uppsala universitet beslutar att de inte längre har råd att ge kurser i SKB försvinner språket (eller egentligen de tre språken) som akademiskt

ämne i Sverige, trots att det är ett stort minoritetsspråk här. Språket hotas också av att institutionen i Uppsala bara har en adjunkt som ensam bär upp undervisningen.

I dag finns i Sverige inga nationella strategier för att säkra de slaviska språkens överlevnad som akademiska ämnen. Varken regering eller högskola tar ett ansvar för en långsiktig och hållbar säkring av språken. Detta anser vi vara oacceptabelt. Som jämförelse kan vi nämna att det i Norge finns ett Nationellt ämnesråd (Nasjonalt fagråd) för slavister. Ett sådant kan organiseras av de inblandade institutionerna men det förutsätter att resurser kan garanteras för de ämnen som inte kan bära sina egna kostnader så att språken finns på minst ett lärosäte.

Vi rekommenderar att ett nationellt ämnesråd för slavister införs och att resurser säkras för de språk som inte kan bära sina egna kostnader.

(3) Ökat samarbete mellan språk och områdesstudier

I Lund har ett samarbete mellan slaviska språk och så kallade områdesstudier etablerats inom ramen för samma institution. Erfarenheterna av detta samarbete tycks vara goda. Ett skäl kan vara att man profilerat sig mot historia och kulturhistoria, områden som ligger språken nära.

Sådana samarbeten är viktiga för att visa dessa kulturers betydelse och vi är förvånade över att vi inte sett fler exempel. Ett samarbete behöver inte innebära ett organisatoriskt samgående, utan kan också ta sig mindre omfattande former. Institutionerna kan till exempel låna varandras kompetens för att utveckla verksamheten. Ett samarbete kan också göra det möjligt att utveckla områden som annars inte ryms inom de klassiska disciplinerna, till exempel musik eller teater som inte kan studeras på originalspråk inom musik- eller teatervetenskap. Allt samarbete förutsätter dock att det inte finns strukturella hinder eller personliga motsättningar.

I Uppsala har man sedan länge haft tankar på ett utbildningsprogram som skulle vara gemensamt för Slaviska institutionen och Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier. Vid våra kontakter med institutionerna förklarade sig båda länge ha varit intresserade av ett samarbete, men inget har hänt. Vi beklagar detta och vill uppmana institutionerna att göra allvar av planerna.

I själva verket visar erfarenheten att samarbeten mellan olika discipliner och språk inte bara varit ömsesidigt berikande utan också attraherat studenter. Studenter vill ofta kombinera ett slaviskt språk med till exempel ekonomi i sina utbildningar. Ökat resande motiverar också bättre kunskaper om andra länder. Samhället har behov av människor med bred kunskap om en region, inklusive språkkunskaper. Utvecklingen av sådan utbildning borde vara lätt att motivera gentemot statsmakterna och därmed att få ekonomiska resurser för.

Vi ser samarbetet mellan de slaviska språken och områdesstudier som de slaviska institutionernas viktigaste samarbete inom universiteten. På grund

av 1900-talets historia har Öst- och Centraleuropa hittills haft en särskild ställning. Med den politiska utvecklingen efter murens fall, och inte minst att Europeiska unionen nu kraftigt utvidgas, är öststatsområdet i sin helhet inte längre mer intressant som studieobjekt än de ingående staterna och regionerna.

Vi rekommenderar ett utökat samarbete mellan de slaviska institutionerna och institutioner och andra enheter för områdesstudier. Det mest näraliggande exemplet är ett gemensamt utbildningsprogram mellan de två institutionerna i Uppsala.

(4) Lärarnas möjlighet att forska

Lärarna på de fyra språkinstitutionerna ägnar all sin tid åt att undervisa. Professorer, lektorer och adjunkter har så stor undervisningsbörda att forskningen blir lidande. Undervisningen bärs dessutom till stor del upp av tim- och deltidanställda lärare som inte är anställda för att forska. Därmed minskar forskningsförankringen i undervisningen, vilket inte är hållbart i längden. Ännu ser vi inte att undervisningen har påverkats negativt men på sikt är undervisningens kvalitet hotad.

Arbetstidsavtal stadgar hur mycket olika grupper av lärare ska undervisa respektive forska men verkligheten ser annorlunda ut. Forskningen får skötas, uppger man, på ”helger och under semestern”. Forskningen blir något man gör för sin egen del, en rättighet man kämpar för. Vi anser att det är ett felaktigt synsätt. Att lärarna ska forska är fastlagt i arbetstidsavtalen, och forskning är en skyldighet. Det måste åligga både institutionerna och fakulteterna att organisera verksamheten så att lärarna kan utföra sin forskning under normal arbetstid.

Vi rekommenderar att institutionerna och fakulteterna tillsammans hittar en lösning på lärarnas arbetssituation så att arbetstidsavtalens regler om forskningstid respekteras.

(5) Huvudämnets omfattning i grundexamen

De slaviska språken är, med undantag för ryska, nybörjarspråk vid svenska universitet. Det innebär att den kunskapsnivå som man anser att det är rimligt att kräva för en examen måste uppnås på universitetet. I sina självvärderingar och vid platsbesöken diskuterar institutionerna konsekvensen av den svenska examensordningen för nybörjarspråk:

”Språkutbildningarna vid svenska universitet är extremt korta, även i jämförelse med våra nordiska grannländer. I de slaviska länderna har man två till tre gånger längre tid på sig för att studera ett språk vid universitetet.” (Slaviska institutionen, Uppsala universitet)

Vid de fyra institutionerna som ger undervisning i slaviska språk kan studenterna ta ut kandidat- och magisterexamen i alla eller de flesta av de språk som institutionen ger kurser i. Däremot varierar kraven på det antal poäng som krävs i huvudämnet mellan institutionerna. I högskoleförordningen anges kraven för generella examina uttryckta som nivåer. För en magisterexamen krävs till exempel ”fördjupade studier på 80-poängsnivån” (vår kursivering). I de flesta fall tolkas detta som liktydigt med 80 poäng. Med en formulering från Stockholms universitet låter man emellertid ämnena internt besluta vid vilken *kvantitativ* nivå man når den *kvalitativa* nivån. Denna tolkning av högskoleförordningen verkar inte stöta på några formella problem.

I Göteborg och Uppsala krävs det 60 poäng för en kandidatexamen och 80 poäng för en magisterexamen i det aktuella språket. I både Lund och Stockholm är motsvarande krav 80 respektive 100 poäng. Denna större omfattning verkar väl motiverad. För ÖCK gäller dock 60 respektive 80 poäng för examen. Alla fyra institutionerna ger nybörjarkurser i ryska, tänkta för dem som inte läst ryska på gymnasiet. Dessa nybörjarkurser är på antingen 10 eller 20 poäng. Detta innebär att den faktiska skillnaden mellan examina, vad gäller ryska, är upp till 30 poäng mellan institutionerna.

Huvudämnets omfattning uppfattas som ett speciellt stort problem när grundutbildningen följs av en forskarutbildning. Den sammanlagda tiden för de kurser som ska ge teorigrunden i slaviska språk blir (för dem som har en magisterexamen som grundexamen) 80 eller 100 poäng plus 60 eller 80 poäng i forskarutbildningens kursdel, totalt mellan 3,5 och 4,5 år.

Vi rekommenderar att institutionerna i Göteborg och Uppsala överväger att införa krav på 80 respektive 100 poäng i huvudämnet för kandidat- respektive magisterexamen.

(6) Antagning till forskarutbildning

En skärpning av reglerna för antagning av doktorander som infördes 1998 har haft stor betydelse för de utvärderade institutionerna. Enligt de nya reglerna kan man bara anta doktorander vars försörjning är garanterad. Även om institutionerna tolkar kravet på försörjning något olika har reglerna inneburit att betydligt färre doktorander antas än tidigare.

Doktorandgruppen på de utvärderade institutionerna består till stor del av doktorander som antagits före år 1998. Minskningen av gruppen på grund av de nya reglerna är därför ännu inte så synlig. Däremot är det en tydlig skillnad i aktivitet mellan de två kategorierna. De doktorander som antogs tidigare har svårare att göra sin forskarutbildning på heltid eftersom de i många fall måste arbeta för att försörja sig. Det kan paradoxalt nog innebära att antalet färdiga avhandlingar inte påverkas så mycket av reglerna om försörjning.

Regeln om försörjning får dock en annan konsekvens. Med ett så litet antal utbildningsbidrag eller doktorandtjänster som institutionerna har kommer

doktoranderna att ha mycket få andra doktorander omkring sig, och kanske ingen som kommit lika långt i utbildningen. Underlaget för forskarutbildningskurser och seminarier blir mycket litet och den kreativa miljö som en universitetsinstitution ska vara blir lidande.

Tidigare sade institutionerna i stort sett inte nej till dem som ville bli doktorander och inte krävde att institutionen skulle försörja dem. Institutionerna kunde knappast styra doktorandernas val av ämne när de inte betalade någon lön. Avhandlingsämnena visar också en stor bredd. Vi diskuterar på andra håll i denna rapport nödvändigheten av att institutionerna både specialiserar sig och bildar starka forskningsgrupper och lämnar utrymme för annan forskning. Motsvarande resonemang gäller även för antagningen av doktorander.

En institution bör enbart anta doktorander som man har adekvat handledning för. Eftersom en doktorand har rätt till handledning måste avhandlingsämnet rimligen vara viktigt för beslutet om antagning. Var gränsen går för en huvudhandledares skyldighet är emellertid inte självklart. På annat håll diskuterar vi behovet av ytterligare handledare och det är rimligt att doktorandernas avhandlingsämnen har en tillräcklig bredd för att institutionens forskning ska kunna utvecklas.

I dag fastställer fakultetsnämnderna inom vilka ämnen forskarutbildning ska anordnas. Det är också formellt fakultetsnämnderna som antar doktorander men institutionerna har i realiteten en avgörande påverkan. Det finns en tendens att de institutioner som utvärderats här antar forskarstuderande utan att ta hänsyn till vilket avhandlingsämnet är. En sådan antagningspolicy kan strida mot fakultetens önskemål och försvåra en nödvändig specialisering. Vi anser att det är nödvändigt att fakultetsnämnderna och institutionerna utformar doktorandtjänster och antagningskriterier tillsammans.

Vi rekommenderar att de slaviska institutionerna utformar doktorandtjänster och antagningskriterier tillsammans med fakultetsnämnderna så att hänsyn tas till behovet av att skapa tillräckligt starka forskningsmiljöer.

(7) Utbildning till forskare

Som framgår av namnet är forskarutbildningen en *utbildning*. Den omfattar 160 poäng (fyra år) av vilka avhandlingen på de utvärderade institutionerna är 80 eller 100 poäng. Resterande poäng är utbildningens kursdel.

Institutionerna har för få doktorander för att kunna ge forskarutbildningskurser på det sätt som större institutioner kan. När det gäller övergripande metodik kan doktoranderna ha tillgång till fakultetskurser eller kurser på andra institutioner. För övrigt verkar kursdelen i stor utsträckning vara individuellt anpassad, med läskurser eller eventuellt kurser från magisternivån. Om ett bispråk inte krävs för att antas till forskarutbildningen ingår det i kursdelen efter antagningen. Vår uppfattning är att avhandlingsarbetet måste

få ta en stor del av de fyra åren. Grundinställningen bör vara att man är restriktiv med att lägga på doktoranden kurser. Forskarutbildningens kursdel bör inte omfatta mer än 40–60 poäng. Behovet av kurser minskar också med en längre grundutbildning.

Forskarutbildningskurserna behöver inte vara begränsade till det egna lärosätet. De olika slaviska institutionerna har specialister på olika områden som kompletterar varandra och kan ge gemensamma kurser. Ett NorFA-finansierat nätverk för kurser och seminarier för slavisk, särskilt rysk, litteratur har under perioden 1995 till 2000 haft stor betydelse för forskarutbildningen i slavisk litteratur i Norden. För doktorander med språkvetenskaplig inriktning håller man på att bygga upp ett motsvarande nätverk. NorFA främjar både nordiskt samarbete och internationalisering i forskarutbildningen. Det är en idealisk ram för samarbete som bör utnyttjas maximalt av ett ”litet ämne” som slaviska språk. NorFA stöder också individuella doktoranders deltagande i forskarutbildningskurser vid andra nordiska lärosäten.

Utöver kurser och avhandlingsarbete förväntas doktoranderna delta i seminarier och konferenser inom och utom landet. Det är rimligt att institutionerna är generösa med att låta doktoranderna få poäng för sådana aktiviteter. Även sådant som redigeringsarbete, att leda seminarier och att ordna symposier är av stor nytta för framtida arbete och bör kunna vara poänggivande.

Liksom kurser kan seminarier anordnas nationellt. Sådana seminarier kan samordnas med andra aktiviteter och vara regelbundet återkommande, till exempel en gång per termin. Det finns heller ingen anledning att begränsa seminarierna till Sverige. Liksom när det gäller antagning av doktorander är Norden en naturlig samarbetskontext. Gemensamma avhandlingsseminarier ger inte bara doktoranden träning i att presentera sitt arbete för en större publik. Det är också ett mycket effektivt sätt att skaffa sig allmänbildning inom det slaviska forskningsområdet.

Många av doktoranderna har mer än en handledare, antingen det är formellt reglerat eller ej. Syftet kan vara avhandlingsämnets bredd eller att specifik kompetens saknas på institutionen. En ytterligare handledare gör också att doktoranden inte blir lika beroende av relationen till sin huvudhandledare. Vi anser att alla doktorander vid institutioner som är så små som dessa bör ha två handledare och att den som inte är huvudhandledare kan komma från en annan institution, inom eller utom landet.

Vi rekommenderar att forskarutbildningens kursdel inte överstiger 40–60 poäng och att även annat än kurser kan vara poänggivande.

Vi rekommenderar att institutionerna utnyttjar de möjligheter som NorFA ger för seminarier, kurser osv.

Vi rekommenderar att alla doktorander vid dessa institutioner har en handledare vid sidan av huvudhandledaren.

(8) Avhandlingens omfattning

Doktoranden ska skriva sin avhandling på 2 eller 2,5 år. I princip kan denna tid antingen ligga samlad efter forskarutbildningens kursdel, eller vara utspredd över längre tid, och avbruten av kurser. Det förra gör det lättare att koncentrera sig men ger mindre tid för avhandlingsarbetet att mogna. Under alla förhållanden är denna beskrivning en idealisering; i realiteten är det svårt att hitta den obrutna tid som krävs för att skriva en avhandling.

Frågan om avhandlingens omfattning, ”livsverk eller gesällprov” tycks vara infekterad, både på institutions- och fakultetsnivå. Att avhandlingens omfattning måste anpassas efter den tid som står till förfogande är inte accepterat av alla. Det gäller inte bara lärare: även studenter vi talat med kan ha svårt att acceptera begränsningarna. Vid våra samtal har man fört fram att omfattande avhandlingar är nödvändiga ”för att klara internationell konkurrens”. Hur denna konkurrens faktiskt ser ut är dock inte självklart – avhandlingarnas omfattning varierar både mellan länder och mellan universitet inom länder. Att hålla fram de mest omfattande som måttstock är missriktad välvilja om det leder till att doktoranden aldrig blir klar.

Ytterst gäller dock att doktoranderna har rätt att begära att de krav som ställs på dem är rimliga för att de ska kunna bli färdiga på avsedd tid. Vi anser att institutioner och fakulteter måste ta ansvar för de ramar som finns. Handledaren har större möjligheter än doktoranden att bedöma hur mycket tid arbetet faktiskt kräver och bör ha ansvar för att driva på så att inte avhandlingen sväller ut.

Det finns flera sätt att komma tillrätta med problemet med orealistiska krav på forskarutbildningen. I tidigare avsnitt har vi rekommenderat att utbildningens kursdel inte bör överstiga 40–60 poäng för att ge avhandlingsarbetet ett större utrymme. Rutinen för antagning bör också vara att avhandlingsämnet och en projektbeskrivning är klara när doktoranden antas. Vi har på andra håll diskuterat behovet av starkare forskningsmiljöer, och att avhandlingsämnen i regel bör väljas i linje med den forskning som bedrivs på institutionerna för att forskningsmiljön ska kunna vara ett stöd för doktoranden.

I de övriga nordiska länderna är det allt vanligare att disputeras i till exempel ryska, liksom man även här disputerar i franska, italienska eller spanska, och inte i romanska språk. I Sverige finns bara forskarutbildningsämnet slaviska språk och inte de enskilda språken i gruppen. Om kravet på ett andra slaviskt språk tas bort innebär det dock i praktiken att doktoranden kan disputeras i ett enskilt språk. De som önskar kan fortfarande skriva till exempel en komparativ avhandling baserad på flera slaviska språk.

Vi rekommenderar att de som ansvarar för forskarutbildningen respekterar de ramar som finns och ställer realistiska krav på avhandlingarnas omfattning.

Vi rekommenderar att avhandlingsämnet alltid är klart när en doktorand antas.

Vi rekommenderar att institutionerna slopar kravet på ett andra slaviskt språk.

(9) Förkunskaper i grammatik

”De lärare som funnits ett antal år på institutionen måste tyvärr konstatera att förkunskaperna i allmän grammatik hos studenterna som regel är mycket dåliga i jämförelse med hur det var tidigare. Redan tidigare låg i början av språkstudierna en kurs i allmän grammatik, men på en något så när teoretisk nivå. På senare år ägnar man denna kurs åt grundläggande grammatisk terminologi och satslösning. Variationerna i kunskaper hos nybörjarna är också mycket större nu än tidigare.” (Slaviska institutionen, Uppsala universitet)

Av självvärderingarna från alla de utvärderade språkinstitutionerna framgår att bristande kunskaper i grammatik uppfattas som ett problem, och att det har blivit värre på senare år. Problemet kompliceras av att nybörjargrupperna är så heterogena att en enda lösning på problemet inte kan passa alla.

Institutionerna har i dag så kallad särskild behörighet som antagningskrav, närmare bestämt krav på svenska och främmande språk av en viss omfattning. I Göteborg konstaterar man dock att kravet inte är ändamålsenligt, och i Uppsala ger man generell dispens. Andra förkunskapskrav än gymnasiestudier, till exempel ett avklarat grammatikprov, får institutionerna enligt högskoleförordningen inte ställa.

Ett sätt att kompensera för bristande gymnasiekunskaper är till exempel att ge kurser i allmän grammatik om cirka en poäng, vilket några institutioner också gör. De studenter som har tillräckliga kunskaper i grammatik kan ju helt enkelt tentera av kursen. För många studenter är dock en poäng allmän grammatik inte tillräckligt för att de ska kunna tillgodogöra sig språkstudier på universitetsnivå. Därmed uppstår svårigheter, både med att en förberedande kurs tar en större del av redan knappa resurser och att det går ut över det första årets studier i det språk studenterna kommit för att läsa. Ett alternativ, eller ett komplement, är att ändra undervisningen på de kurser som behandlar grammatik så att de börjar på en lägre nivå.

Det här tycks inte vara något specifikt svenskt problem. Vid Universitetet i Oslo finns en gemensam kurs i allmän lingvistik och grammatik som är obligatorisk för alla studenter som läser ett språk minst en halv termin. Studenter som börjar läsa slaviska språk vid Köpenhamns universitet inleder sina studier med en sex veckor lång grammatikkurs.

Vi rekommenderar att språkfakulteterna eller motsvarande på de berörda lärosätena diskuterar hur de kan åstadkomma en gemensam lösning på behovet av undervisning i allmän grammatik. I avvaktan på en sådan lösning rekommenderar vi att de slaviska institutionerna utvecklar ett kompendium i allmän grammatik som kan användas över hela landet.

(10) Språkfärdighet

För nybörjarspråk – eller nästan-nybörjarspråk, som ryska – ska universitetsstudierna ge allt: både språkfärdighet och metodologi, förutom lingvistik, litteratur och realia. Som framgår av ett annat avsnitt i denna rapport har flera av institutionerna också tagit konsekvensen av detta och lagt till en termin i huvudämnet. Ändå är ambitionen inte att studenterna ska nå samma språkfärdighetsnivå som till exempel studenter i engelska. Det krävs till exempel inte att magisteruppsatser skrivs på det slaviska språket.

De studenter som inte har en slaviskspråkig bakgrund har få tillfällen att höra eller tala ett slaviskt språk, särskilt som undervisningstillfällen är relativt få. Det förekommer att lärare använder sig av studenter som behärskar språket för att till exempel hjälpa nybörjarna med uttalet. Vi tror att detta kan prövas i mindre omfattning men att det inte är realistiskt i större skala. För att studenterna ska kunna nå en tillräcklig språkfärdighet är det, anser vi, nödvändigt att tillbringa en tid i landet (se avsnittet om internationalisering).

En förutsättning för att komma in i ett språk är att läsa tillräckligt stora mängder text. För nybörjarspråk är läskurser alltid krävande för studenterna och ett hinder för genomströmningen. Klassiska verk som man kan vilja använda för att studenterna också ska bekanta sig med den slaviska litteraturen finns i allmänhet i översättningar som studenterna kan frestas att läsa i stället. Textkursen kan emellertid också omfatta bland annat tidningstext och nyare skönlitteratur, som inte finns översatt.

Textpensumets storlek är ett generellt problem som institutionerna måste vara uppmärksamma på men som är svårt att komma tillrätta med utöver att låta mängden text vara realistisk. Vi har sett att de utvärderade institutionerna skiljer sig mycket åt när det gäller mängden text per poäng.

Vi rekommenderar att de slaviska institutionerna lägger upp ett varierat textpensum med en omfattning som är realistisk i förhållande till kursernas storlek.

(11) Skrivande

På kandidat- och magisternivå krävs självständiga arbeten, dvs. uppsatser av viss typ och omfattning. På de institutioner där kandidatnivån är den tredje terminens studier i huvudämnet innebär det att en student på denna nivå

måste skriva uppsats. Några institutioner har tagit konsekvensen av att långt ifrån alla studenter avser att ta ut en examen med språket som huvudämne och infört alternativa terminer som inte innehåller någon uppsats och därmed inte kan ligga till grund för en examen.

Antalet examinerade uppsatser är dock mindre än antalet huvudämnesstudenter. Liksom för många ämnen är uppsatsskrivandet en tröskel som inte alla studenter tar sig över. Problemet kan vara strukturellt: studenter som studerar på deltid kan ha svårt att hitta den sammanhängande tid som krävs. Lärarna beskriver dock skrivandet i sig som ett problem, att studenterna har ett skrivmotstånd.

Hur tränas då uppsatsskrivande och vilket stöd får studenterna? Utöver de obligatoriska kandidat- och magisteruppsatserna har institutionerna i Lund och Stockholm infört en kortare uppsats på en tidigare termin. På flera håll har fakulteterna metodkurser för att förbättra resultaten på uppsatskurserna. Ett exempel på en planerad aktivitet är det mentorskap, Supplement to Instruction, som institutionen i Lund planerar att vidga till uppsatsskrivandet. Institutionerna har inte i någon större utsträckning utbildning i uppsatsskrivande även om institutionen i Göteborg har en skrivkurs. För övrigt finns allmänna instruktioner och genomgångar när studenten ska börja skriva uppsats, respektive ventilationseminarier som fortlöpande undervisningstillfällen. Studenternas tillgång till handledning tycks variera mycket men institutionerna kan visa en insikt i att en bättre struktur krävs:

”Mer aktiv handledning, mer undervisning, klarare regler för ämnesval, utformning och bedömning och mer sammanhållna undervisningsgrupper är saker som gynnar grupper som annars kan ha svårt att ta sig igenom dessa kurser.” (Institutionen för slaviska språk, Göteborgs universitet)

Även om kandidat- och magisteruppsatserna är en särskild, väl definierad form av skrivande, kan studenternas svårigheter med att klara av dem hänga ihop med deras allmänna brist på vana att skriva. Eftersom studenternas arbetssätt i hög grad styrs av examinationsformerna bör de utformas så att man uppnår en önskad kombination av djupanalys, kunskapsinläring och träning i att formulera sig. Utöver de traditionella skriftliga slutproven och muntliga tentamina bör essäuppgifter, referat, seminarieredovisningar och dylikt ingå i den löpande examinationen.

Att tillägna sig ett skrivande arbetssätt, där studenten från början vänjs vid att skriftligen dokumentera sitt arbete och att reflektera över sitt skrivande, är till stor nytta antingen han/hon läser till en examen eller ej. Vid ett av våra institutionsbesök efterlyste en student en ”skrivande kultur” på institutionen. Det är en fråga som är större än bara antalet färdiga uppsatser.

Vi rekommenderar att institutionerna ser över sina rutiner för uppsatshandledning och försöker inkludera skrivträning i så många moment som möjligt.

(12) Teknikstöd för undervisning

Vi kan se flera exempel på integrering av informationsteknologi vid de institutioner som ingår i utvärderingen. Ett exempel är den kommunikation som sker via Internet. På nätet kan hela, eller delar av, kurser läggas ut och göras tillgängliga för studenter som studerar på campus eller på distans. Detta är uppskattat av studenterna. Lärare och studenter kommunicerar inlämningsuppgifter, ger återkoppling och kommentarer via nätet liksom de förmedlar och diskuterar allt från praktiska saker som schema och gruppindelning till ämne-teoretiska problem. Många gånger fungerar institutionernas hemsidor som en länk mellan institutionen och omvärlden, inklusive studenterna. Via Internet eller via särskilda uppkopplingar till databaser använder också lärare, forskare och studenter olika sökprogram för att underlätta litteratur- och källsökning.

Ett annat exempel på teknikanvändning i undervisningen kan vi se i användandet av språklaboratorier där arbetsmoment med språkövningar, framför allt vid muntlig färdighetsträning och fonetik, ingår. Språklaboratorier används vid flera institutioner både vid lärarledd undervisning och vid självstudier. Ett allmänt problem är att det oftast saknas adekvata fonter, dvs. kyrilliska bokstäver och diakritiska tecken, för de olika språken på gemensamma datorer.

Ytterligare ett tekniskt hjälpmedel som kan användas i undervisningen är de interaktiva program som finns att tillgå framförallt för självstudier. Dessa program finns både som CD-rom och via nätet. I vissa fall utvecklas interaktiva program av lärarna själva.

Utvecklingen av tekniska hjälpmedel, till exempel IT, är i allmänhet beroende av särskilt intresserade och IT-kunniga personer vid institutionerna. När dessa personer flyttar på sig eller om resurserna tar slut så riskerar dessa utvecklingsprojekt att läggas ner. Riskerna för utvecklingsprojekt att möta detta öde kanske skulle minska om utvecklingsprojekten mer fick karaktären av samarbetsprojekt mellan flera institutioner på olika lärosäten.

Integreringen av IT i språkundervisningen vid de institutioner som ingår i utvärderingen pågår i olika omfattning. Det finns på de flesta håll både intresse och engagemang för att utveckla användandet av tekniska hjälpmedel i undervisningen. Samtidigt är det tydligt att lärarnas redan pressade arbetsituation och institutionernas svaga ekonomi hämmar utvecklingen. Det är uppenbart att det inte räcker med att investera i datorer och program – utan att det också krävs investeringar i underhåll och utveckling samt i användarutbildning till lärare och studenter.

För den fortsatta integreringen av IT i undervisningen och för den fortsatta datoriseringen har institutionerna behov av en välformulerad IT-strategi med policy, mål och handlingsplan som är väl förankrad såväl bland institutionens personal som i fakulteten.

Vi rekommenderar att institutionerna samarbetar mer med andra institutioner, inom och utom det egna lärosätet, om att utveckla teknikstödet i undervisningen.

Vi rekommenderar att institutionerna formulerar en IT-strategi som också inkluderar användarutbildning.

(13) Internationalisering

Av institutionernas självvärderingar framgår att internationalisering till stor del eftersträvas genom avtal om samarbete med universitet i slaviskspråkiga länder. Dessa avtal är tänkta att underlätta för studenter och lärare att vistas i de länder där språken talas och att studera eller undervisa vid universitet där. Av självvärderingarna framgår samtidigt att flera samarbeten lagts ner de senaste åren på grund av brist på resurser eller brist på intresse bland studenterna. Möjligheterna att studera eller undervisa i de slaviskspråkiga länderna ser ändå ganska lika ut för studenter respektive lärare vid de institutioner som ingår i utvärderingen.

Institutionerna redovisar ett flertal avtal med universitet i de slaviskspråkiga länderna som gör det möjligt för svenska studenter att studera där kortare eller längre perioder. I praktiken visar det sig emellertid inte vara tillräckligt att universiteten ingår avtal som möjliggör utbyte. Det är av flera anledningar svårt för många studenter att ta tillvara de möjligheter till utlandsstudier som finns. Praktiska studierelaterade förhållanden utgör hinder. Det kan till exempel innebära nackdelar att studera utomlands tidigt i utbildningen därför att språkfärdigheterna då inte alltid är tillräckliga för att studenten ska kunna tillgodogöra sig undervisningen. Å andra sidan kan det vara problematiskt att studera utomlands under de terminer som här innehåller examensuppsatser eftersom bara en del av terminen vid det utländska universitetet kan tillgodoräknas. Studenterna kan över huvud taget ha problem med att tillgodoräkna sig poäng för de kurser de läser vid universitet utomlands.

Det är tydligt att institutionerna måste medverka mera aktivt till att studenterna kommer iväg på utlandsstudier. Denna aktiva medverkan innebär främst att skapa bättre möjligheter, och enklare förfaranden, för studenterna att tillgodoräkna sig poäng för kurser/delkurser från universitet utomlands. En tänkbar ytterligare åtgärd är att organisera utbildningarna i Sverige så att vissa valbara kurser i utbildningen förläggs vid utländska universitet.

Studentutbytet vid de slaviska institutionerna i Sverige handlar främst om att svenska studenter åker till de slaviskspråkiga länderna för att förbättra sina språk- och kulturkunskaper, men inte att studenter från dessa länder kommer hit. Studenter i dessa länder åker inte till en slavisk institution i Sverige för att studera sitt eget språk eller den egna kulturen. Inte heller kommer studenter från övriga delar av världen till Sverige för att studera slaviska språk. De åker i stället till de länder där språken talas. Däremot förekommer utbyte på fa-

kultetsnivå, med studenter från slaviskspråkiga länder som kommer hit för att studera till exempel nordiska språk.

I forskarutbildningen handlar internationaliseringen främst om deltagande vid internationella konferenser och om kontakter med forskarstuderande och forskare i andra länder. I några fall förekommer det att doktorander engagerar ytterligare handledare i andra länder. Liksom i grundutbildningen är omfattningen av den internationella verksamheten beroende av att det finns ett intresse bland de berörda och att det finns resurser att finansiera samarbeten med. Utifrån de internationella samarbeten som beskrivs av institutionerna kan man se att det finns intresse men att bristande resurser gör det svårt att finansiera och att avsätta tid för att hålla samarbeten vid liv.

Vi rekommenderar att de slaviska institutionerna arbetar mer aktivt för att alla studenter ska studera en period i ett slaviskspråkigt land.

Vi rekommenderar att reglerna för överföring av poäng görs så enkla som möjligt och tillämpas generöst.

(14) Studentinflytande

Enligt högskolelagen har studenterna rätt att utöva inflytande över utbildningen vid högskolorna. Studenterna har rätt att vara representerade i såväl högskolans som fakultetens styrelse. Högskolorna ska också verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. Enligt högskoleförordningen ska högskolan ge studenter som deltar i eller har avslutat en kurs möjlighet att framföra sina synpunkter på kursen genom kursvärderingar som anordnas av högskolan. Högskolan har skyldighet att sammanställa kursvärderingarna och informera om resultaten och eventuella förändringar som de leder till. Resultaten ska hållas tillgängliga för studenterna.

Det är således främst genom representation i styrelse och andra beslutande och beredande organ samt genom kursvärderingar som studenterna har sina officiella vägar till inflytande. Ledning och lärare är i regel väl medvetna om studenternas rätt till inflytande i verksamheten. Studenternas möjligheter till inflytande måste därför ses som goda.

Studenternas insikt i, och intresse av, att ta tillvara sina rättigheter till inflytande varierar emellertid och är ibland svagt. Det finns flera faktorer som verkar ligga bakom studenternas ibland låga intresse att delta i beredande och beslutande organ eller att genomföra kursvärderingar. Många studenter som studerar slaviska språk eller ÖCK gör detta under en kortare tid och har sitt huvudämne vid en annan institution. Studenter har också stor press på sig att klara sina tentor för att få poäng och studiemedel. Därför vill de inte lägga tid på att engagera sig i institutionens lednings- eller utvecklingsarbete. Fenomenet tycks inte vara unikt för utbildningarna i denna utvärdering. Även på

andra utbildningar tycks det studentpolitiska engagemanget sjunka. Intresset för formellt studentinflytande kan dock stimuleras av sådana informella aktiviteter som en kör, pubverksamhet, filmvisningar, teater m.m.

När det handlar om kursvärderingar minskar intresset hos studenterna ofta på högre nivåer. De ger intryck av att känna en mättnad inför att fylla i kursutvärderingsblanketter. Samtidigt kan man skönja en viss misströstan hos studenter som inte tycker att kursvärderingssystemet leder till några förbättringar. Att genomföra kursvärderingen i slutet av en kurs innebär, enligt dessa, i bästa fall att det bara är de studenter som kommer att gå kurser vid senare tillfällen som kommer att vara betjänta av eventuella förbättringar av kursen. Redovisningar av kursvärderingar till de studenter som gått kursen och utfört kursvärderingen förekommer mera sporadiskt och när de förekommer är studentnärvaron ofta låg.

Både studenter, lärare och ledning framhåller ofta hur bra det informella inflytandet fungerar och ser det ofta som en ersättning, eller komplettering, till det formella inflytandet när det senare inte är helt systematiskt. Det kan det också vara. Institutionerna är ju i regel inte större än att lärare och studenter känner varandra till namn och utseende. Samtidigt innebär närheten att man är mer utlämnad åt varandra. Vi anser att det formella studentinflytandet är minst lika viktigt på små som på stora institutioner.

Vi rekommenderar att institutionerna ser över vad de kan göra för att engagera studenterna i utvecklingen av utbildningen, både i form av formell representation och fortlöpande utvärdering.

Institutioner som ger utbildning i slaviska språk och/eller Öst- och Centraleuropakunskap

Institutionen för slaviska språk vid Göteborgs universitet

Profil: grundutbildning i ryska, bulgariska och polska samt forskarutbildning i slaviska språk. Särskild inriktning på översättning och korpuslingvistik.

<i>Antal tillsvidareanställda lärare på minst 50 procent år 2001: 4 disputerade</i>	<i>Antal disputationer 1996–2001: 3 kvinnor</i>
<i>Antal timanställda lärare år 2001: 5 odisputerade motsvarande 0,9 heltidsekvivalenter</i>	<i>Helårsstudenter på förberedande kurser år 2001: ryska 50,6, bulgariska 3,4, polska 1,1 och tjeckiska 0,1</i>
<i>Lärarkapacitet i heltidsekvivalenter: 4,6</i>	<i>Helårsstudenter på termin 1 och 2 år 2001: ryska 25,6, bulgariska 0,5, polska 6,3 och tjeckiska 0,3</i>
<i>Aktiva doktorander 2001: 2 kvinnor och 5 män</i>	<i>Helårsstudenter på termin 3 och 4 år 2001: ryska 9,3, bulgariska 2,0, polska 0,7 och serbo-kroatiska 0,5</i>
<i>Antagna doktorander 2001: 1 man</i>	<i>Antal examinerade uppsatser 2000/01: 2 kandidat- och 1 magisteruppsats i ryska, 1 kandidat- och 1 magisteruppsats i polska och 1 kandidat- och 1 magisteruppsats i serbokroatiska</i>

Organisatoriska, ekonomiska och ämnesmässiga förutsättningar

Organisation och ekonomi

Institutionen för slaviska språk hör till Humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet. Institutionen leds av en styrelse. Studenterna har tre företrädare, varav minst en är doktorand, i styrelsen och är företrädare i alla beredande organ.

Institutionens utbildningsuppdrag är 100 helårsstudenter per år och i stort oförändrat den senaste femårsperioden. Antalet registrerade studenter har varierat men i genomsnitt legat något högre.

Ämnesmässiga förutsättningar

Målen med undervisningen är att ge språkliga praktiska och teoretiska kunskaper såväl som kunskaper i litteraturen, landets samhällsliv, geografi, näringsliv och politiska situation.

Ämnena ryska, polska och bulgariska kan läsas som huvudämne upp till 80 poäng inom grundutbildningen. Kandidatnivån motsvarar 41–60 poäng och magisternivån motsvarar 61–80 poäng. Forskarutbildning ges i ämnet slaviska språk. Institutionen har tidigare gett kurser i tjeckiska och serbokroatiska men fakultetsnämnden beslöt 1996 av besparingsskäl att under tre år ställa in dessa kurser. Detta beslut förnyades 1999 för ytterligare tre år.

Endast grundläggande behörighet krävs för tillträde till kurserna i realia och i litteratur- och kulturhistoria. Tidigare har det krävts särskild behörighet

till språkkurserna men man har nu infört krav på grundläggande behörighet även för dessa kurser.

Antal förstagångsregistreringar av studenter har under perioden 1998–2001 sjunkit med 17 procent i ryska medan antalet i polska och bulgariska uppvisat stora variationer genom åren pga. ett mycket sporadiskt kursutbud. På kandidat- och magisternivåerna i ryska har antalet registrerade studenter minskat med 32 respektive 61 procent.

I polska har antalet studenter på kandidatnivån varit oförändrat. Magisternivån i polska hade 0,8 HÅS 1998, 1,3 HÅS 1999 och 0,4 HÅS 2001.

Bulgariska hade 1,5 HÅS på kandidatnivån och 0,3 på magisternivån höstterminen 1999 samt 0,1 på kandidatnivån och 1,9 på magisternivån vårterminen 2001.

Lärare

Institutionen har tre heltidsanställda lektorer, varav en har 30 procents nedläggning på grund av fackliga uppdrag. En tidigare lektor har nyligen befordrats till professor. Dessutom finns en forskarassistent från Vetenskapsrådet med tidsbegränsad anställning. Till det kommer en amanuens på deltid som är studierektor och ansvarig för bibliotek och datorer. Den tidigare professorn, nu emeritus, kvarstår som handledare för några av doktoranderna. Institutionen har tills nyligen haft en gästprofessor.

Doktorander

På institutionen finns åtta aktiva doktorander. Av dessa har två litterär, fyra språklig och två övrig inriktning. En av doktoranderna har doktorandtjänst, tre har utbildningsbidrag och två försörjer sig delvis som timlärare. Övriga två doktorander har egen försörjning. Två doktorander har antagits sedan 1998.

Jämställdhet

Den lektor som befordrats till professor, två heltidsanställda lektorer och en deltidsanställd amanuens är män. En lektor och en forskarassistent är kvinnor. Av de åtta aktiva doktoranderna är sex män och två kvinnor. Bland grundutbildningsstudenterna är könsfördelningen relativt jämn.

Det finns en tydlig tendens till att kvinnliga lärare och doktorander har utbildning från ett slaviskspråkigt land, medan männen har svensk utbildning. I undervisningen uppmärksammas genusperspektivet som jämställdhetsproblem i slaviskspråkiga länder.

Infrastruktur

Institutionens studenter har tillgång till det centrala universitetsbiblioteket som är beläget nära institutionen. En stor del av kurslitteraturen finns tillgänglig på institutionens hemsida och arbete pågår med att lägga ut bland annat all egenproducerad litteratur. Datorer och studieplatser finns i fakulte-

tens datorsalar och på universitetsbiblioteket. Fakultetens språklaboratorium utnyttjas i begränsad omfattning. Doktoranderna har tillgång till arbetsplats med dator på institutionen.

Samverkan

Institutionen har hållit öppna föreläsningar i rysk realia, annonserade i pressen, och deltagit i universitetets humanistdagar. Det händer att lärare och studenter anlitas som översättare eller experter i olika sammanhang.

Internationalisering

Genom fakulteten finns ett utbyte med ett universitet i Moskva som varje år tar emot en student från institutionen. Inom ramen för avtal som Erasmus och Nordplus tar institutionen årligen emot någon stipendiat från annat land.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

I ryska ges en förberedande kurs om tio poäng med start varje termin på halv- och kvartsfart. Nybörjare kan uppnå helfart genom att samtidigt läsa litteraturhistoria och realia på 1–20-poängsnivån. Alla kurser på 1–40-poängsnivån ges varje termin och studier på hel-, halv- eller kvartsfart är möjliga. På 41–80-poängsnivån är flertalet kurser periodiserade och ges varannan termin men på ett sådant sätt att helfartsstudier alltid är möjliga på alla nivåer.

I polska ges en förberedande kurs om tio poäng varje höst på halvfart. Samtliga kurser är periodiserade så att studietakten genomgående blir halvfart. Systemet möjliggör även kvartsfartsstudier efter den förberedande kursen. I de övriga språken, i den mån undervisning kan erbjudas, ges undervisning på halvfart med möjlighet att börja på nybörjarnivån ungefär vartannat år.

Genomförande

Den lärarledda undervisningen bedrivs i form av lektionsundervisning, föreläsningar och seminarier. Av ekonomiska skäl tenderar undervisning i större grupper att öka på sådana avsnitt som inte innefattar träningsmoment. Samtidigt har inslaget av seminarier där studenterna presenterar egna skrivna alster ökat. På högre nivåer ökar inslaget av handledning, individuellt eller i grupp. Examination sker i form av skriftliga slutprov på praktiskt taget alla moment utom muntlig språkfärdighet.

Grundutbildningsstudenterna har möjlighet att delta i institutionens högre seminarier. En teatergrupp, ledd av en professionell regissör, finns etablerad vid institutionen. På institutionen förekommer också sociala aktiviteter, bland annat visas filmer varje vecka.

Uppsatsarbetet utförs praktiskt taget alltid individuellt.

Resultat

År 2001 är den sammanlagda prestationsgraden, dvs. helårsprestationer delat med helårsstudenter, på 1–40-poängsnivån för ryska 61 procent (15,5/25,6), för polska 19 procent (1,2 /6,3), för bulgariska 20 procent (0,1/0,5) och för tjeckiska 33 procent (0,1/0,3).

På 41–80-poängsnivåerna är den sammanlagda prestationsgraden för ryska 70 procent (6,5/9,3); för polska 157 procent (1,1/0,7), för bulgariska 95 procent (1,9/2,0) och för SKB 100 procent (0,5/0,5).

Under perioden 1997/98 till 2000/01 har det examinerats 15 kandidatuppsatser och 6 magisteruppsatser i ryska, 1 kandidatuppsats och 1 magisteruppsats i polska samt 2 kandidatuppsatser och 1 magisteruppsats i serbokroatiska.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Forskarutbildning bedrivs i ämnet slaviska språk. Förutom ett huvudspråk måste doktoranden även studera ytterligare ett slaviskt språk. För antagning till forskarutbildningen krävs att den sökande har läst de grundutbildningskurser som specificeras i studieplanen och då minst 90 poäng i huvudämnet.

Målet för forskarutbildningen är att ge de kvalifikationer som behövs för att kunna bedriva forskning eller annan verksamhet som ställer krav på vetenskaplig insikt. Avhandlingen ska följa internationell praxis. Utbildningen ska också ge träning i att förmedla vetenskapliga resultat.

Forskarutbildningen består av 60 poäng kurser och 100 poäng avhandling. Studierna kan alternativt leda till en licentiatexamen.

Genomförande

Studenten presenterar en projektplan i samband med ansökan. Avhandlingsämnet beslutas dock i samråd med institutionens handledare. Doktoranderna har individuella studieplaner enligt en mall som är fastställd av fakulteten. Studieplanerna revideras varje år och inlevereras till fakulteten tillsammans med utlåtande från handledaren i samband med förslag om förlängning av utbildningsbidrag/doktorandtjänst.

Av de fyra handledare med, som lägst, docentkompetens som finns att tillgå har en litteraturvetenskaplig och tre språkvetenskaplig inriktning. Av de senare har dock bara en fast tjänst vid institutionen. Ytterligare en handledare, som inte är docentkompetent, handleder två doktorander med andra inriktningar. Fakulteten rekommenderar att doktorander ska få 80 klocktimmar handledning per år. Handledare ska också vara tillgängliga för diskussion minst en gång per månad. Handledarna har genomgått någon form av handledarutbildning.

Enligt fakultetens regler ska doktoranderna ha tillgång till en eller flera ytterligare handledare redan från början av sina forskarstudier.

Forskarutbildningskurserna ges i praktiken i form av individuell handledning. Examinationen är praktiskt taget alltid muntlig. För att doktoranderna ska få den allmänkompetens som institutionen ser som önskvärd är vissa kurser obligatoriska för alla men 20 poäng är fria. Dessa fria kurser används för fördjupning inom områden som är av relevans för avhandlingsarbetet. Doktoranderna kan även följa kurser på fakulteten eller vid andra institutioner. Inom ramen för NorFA har till exempel två kurser getts de senaste åren.

Under forskarutbildningen ska doktoranden göra ett språkfärdighetsprov i form av en översättning.

Avhandlingarna har med ett undantag varit monografier. Två doktorander har hittills valt att ta ut en licentiatexamen innan de fortsatt mot doktorsexamen.

Institutionen har doktorandseminarier varannan vecka, avsedda för diskussion av de framväxande avhandlingarna. Övriga veckor kan de som önskar delta i seminarier för grundutbildningens 41–80-poängsnivåer. Speciella teman behandlas vid egna seminarier.

Doktoranderna kan delta i konferenser inom eller utanför landet men möjligheterna att få resestipendier är begränsade.

Resultat

Sedan 1996 har tre personer disputerat efter i genomsnitt 23 terminer och en har lagt fram en licentiatavhandling. Totalt har elva personer disputerat vid institutionen och av dessa har nio fortsatt att vara verksamma vid något universitet.

Kvalitetsarbetet

Ingen systematisk uppföljning görs av de studenter som läst vid institutionen.

Kursvärderingar samlas in efter varje avslutad kurs och är en grund för förändringar av kursutbud och kurser. Utbildningen diskuteras bland annat vid personalmöten varje vecka där studenterna kan delta, vanligen genom sin styrelserepresentant.

Frågor kan behandlas i särskilda grupper. Genomgångar av alla grundutbildningskurser respektive examensformer har gjorts i sådana grupper. Experiment med nya examinationsformer har dock oftast inte lett till några bestående förändringar.

Tillsammans med motsvarande institutioner i Oslo, Helsingfors och Uppsala utvecklar man Internetbaserat undervisningsmaterial i bulgariska. Likaså har institutionen utvecklat sådant material i ryska tillsammans med Chalmers tekniska högskola och Tekniska universitetet i Sankt Petersburg.

Institutionen genomförde år 1997 en självvärdering i samarbete med motsvarande institution vid Lunds universitet. Utöver utbyte av styrdokument, som kursplaner, följde man varandras verksamhet under en period.

Intryck

Institutionen står inför ett generationsskifte. Huvuddelen av alla fast anställda lärare går i pension inom ett par år och det saknas rekryteringsplan och strategi för framtiden. Lärstolsprofessuren har inte återbesatts och man har därmed förlorat en möjlighet att få in en forskare utifrån. Institutionen saknar nu professor med språkvetenskaplig inriktning.

Lärarnas arbetsfördelning, dvs. andel undervisning och forskning, behöver utredas. Den bild institutionen ger motsvarar inte de rekommendationer som fakulteten givit. Lärarnas möjligheter till forskning ger intryck av att vara dåliga. Detta bedöms på sikt få negativa effekter på forskningsförankringen i undervisningen.

Då lärarna är relativt få och hårt ansträngda med undervisning och administration är det beklagligt att doktoranderna undervisar så lite, särskilt som undervisning är meriterande.

Kursutbudet ser ut att ge stor flexibilitet och bra valmöjligheter för studenterna. Det är för övrigt bra att det finns en separat litteraturkurs utan krav på språkkunskaper. Grundutbildningen i huvudämnet skulle dock behöva vara längre för att förbereda för forskarutbildning.

Det är en fördel för studenterna att de har tillgång till stora delar av kursmaterialet på Internet och arbetet med att öka tillgängligheten till litteratur och arbetsmaterial är mycket lovvärt. Integrationen av IT är i övrigt svagt utvecklad på grundutbildningen men ger intryck av att vara bättre på forskarutbildningen. Studenterna får ingen eller mycket lite undervisning i språklaboratorier. De utnyttjar dem heller inte till självstudier.

Kraven på kandidat- och magisteruppsatser ger intryck av att inte alltid ha varit ändamålsenliga. Uppsatser som innebär kommenterade översättningar kan inte betraktas som övning i vetenskaplig metod eller vara särskilt förberedande för en eventuell forskarutbildning. Uppsatserna är enligt doktoranderna mera inriktade på språkfärdighet än problemorienterade. Generellt verkar inslaget av skriftliga uppgifter inte vara tillräckligt stort för att främja utvecklandet av en skrivkultur bland studenterna. Litteraturkursen på 20 poäng ser dock ut att ge bra träning i problemformulering inför uppsatsskrivandet.

Intresset för seminarierna är svalt bland doktoranderna med språklig inriktning som vill ha större inflytande över ämnesvalet. Doktoranderna ger intryck av att behöva mera – och mer aktiv – handledning. Inte alla doktoranderna har docentkompetenta handledare och endast en har en ytterligare handledare.

Det formella studentutbytet genom avtal är litet men det är ändå många studenter som på egen hand studerar en tid i till exempel Ryssland.

Rekommendationer

– Institutionen bör utveckla samarbete och arbetsfördelning med Universitetet i Oslo. Göteborgsinstitutionen är till exempel stark när det gäller västslaviska språk medan detsamma gäller för sydslaviska språk i Oslo.

– Institutionen bör fortsätta/initiera en diskussion om samarbete med Centrum för studier av Ryssland och östra Europa.

– Institutionen bör kunna utveckla samarbete med Litteraturvetenskapliga institutionen för de doktorander som har litteraturvetenskaplig inriktning.

– Lärarna bör ges bättre möjligheter till forskning och utveckling av egen kompetens för att säkra forskningsförankringen i undervisningen och utveckling av kurser.

– Doktoranderna bör undervisa upp till 20 procent, och därmed förlänga forskarutbildningen med ett år, dels för att avlasta lärarna, dels för att meritera sig.

– Institutionen bör överväga att införa en 81–100-poängsnivå för att bättre förbereda studenterna i vetenskaplig metod, problemformulering och i att skriva.

– Institutionen bör bättre följa rekommendationerna om docentkompetenta handledare till doktoranderna. Ytterligare handledare kan i större utsträckning rekryteras utanför institutionen än vad som är fallet i dag. Något mera aktiv handledning är dessutom önskvärd både till doktorander och till de studenter som skriver examensarbete.

– Koordinera text- och litteratur/kulturkurserna på högre nivåer så att en del av texterna läses i original.

– Inför kortare litteratur- och kulturvetenskapliga analyserande essäer, som en förberedelse till kandidat- och magisteruppsatserna, på litteraturkurserna.

Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier vid Lunds universitet

Profil: grundutbildning i ryska, polska och tjeckiska samt Öst- och Centraleuropakunskap (ÖCK) med kulturhistorisk och kulturvetenskaplig inriktning. Forskarutbildning i slaviska språk och ÖCK.

Antal tillsvidareanställda lärare på minst 50 procent år 2001: 4 disputerade och 4 odisputerade	Antal disputationer 1996–2001: 1 kvinna
Antal timanställda lärare under 50 procent år 2001: 2 odisputerade	Helårsstudenter på förberedande kurser i ryska år 2001: 41
Lärarkapacitet i heltidsekvivalenter: 11,4	Helårsstudenter på termin 1 och 2 år 2001: ryska 41, polska 18, tjeckiska 10 och ÖCK 46
Antagna doktorander 2001: 1 man	Helårsstudenter på termin 3 och 4 år 2001: ryska 6, polska 2, tjeckiska 5 och ÖCK 7
Aktiva doktorander 2001: 4 kvinnor och 3 män	Antal examinerade uppsatser 2001: 2 kandidatuppsatser i ÖCK och 1 i ryska

Organisatoriska, ekonomiska och ämnesmässiga förutsättningar

Organisation och ekonomi

Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier ligger under Humanistiska fakultetens språkvetenskapliga sektion. Huvudansvarig för grundutbildningen, under prefekten, är studierektorn. Övergripande policybeslut rörande budget och kursutbud fattas av institutionsstyrelsen. I styrelsen är lärare, studenter och administrativ personal representerade. Styrelsens förslag till kursplaner beslutas av Språkvetenskapliga fakultetsrådet.

År 2001 införlivades även grundutbildningsämnena estniska och ungerska. Sedan mitten av 90-talet ges också undervisning i litauiska och litauisk kulturhistoria. I dag täcker institutionen således en sammanhängande region från Estland och Ryssland i norr till Balkan i söder inklusive flera icke-slaviska länder.

En omorganisation är planerad till 1 januari 2003. Då ombildas Språkvetenskapliga fakultetsrådet till Språk- och litteraturvetenskapliga fakultetsrådet. På längre sikt (ca år 2006) planeras för en fysisk centrumbildning för språk och litteraturvetenskap. Det har föreslagits att det då ska inrättas en centrumstyrelse som ska sköta gemensam infrastruktur och administration för centrumets ämnen.

Utbildningsuppdraget har tidigare varit 190 helårsstudenter för de utvärderade ämnena vilket legat till grund för den ersättning institutionen fått. Lunds universitet har inför budgetår 2002 identifierat 14 språk med få studenter och gått ifrån en resurstilldelningsprincip baserad på HÅS och HÅP för dem. För institutionens två största ämnen, ÖCK och ryska, gäller de vanliga principerna men övriga språk får cirka 450 000 kronor per ämne och år i stället för ersättningen för helårsstudenterna. Samma princip kommer att gälla år 2003 men beloppet höjs till 500 000 kronor. Det finns inget beslut om vilken tilldelningsprincip som ska gälla efter år 2003.

Ämnesmässiga förutsättningar

Förutom att ge praktisk och teoretisk språklig färdighet är utbildningsmålet att ge förståelse av kulturerna i de öst- och centraleuropeiska länderna. Dessutom arbetar man mot ett för samtliga humanistiska ämnen gemensamt mål vid Lunds universitet som är att öka förmågan att använda svenska språket i tal och skrift.

I enlighet med profilen erbjuds en del kulturinriktade kurser som inte ställer krav på språkkunskaper. Samtliga språk och ämnet Öst- och Centraleuropakunskap kan läsas som huvudämne i en kandidat- eller magisterexamen inom grundutbildningen. För ämnena ryska, polska och tjeckiska motsvarar kandidatnivån 61–80 poäng men för Öst- och Centraleuropakunskap motsvarar kandidatnivån 41–60 poäng. Magisternivån motsvarar 81–100 poäng för språken men 61–80 poäng för Öst- och Centraleuropakunskap.

I ryska ges en förberedande kurs på tio poäng för dem som inte läst ämnet på gymnasiet. Övriga språk ges som nybörjarämnena och har som särskild behörighet SvB/Sv2 B samt ett språk lägst C-språk kurs B.¹

Antalet förstagångsregistrerade studenter har ökat med 48 procent för ryska under perioden 1998–2001. I polska och Öst- och Centraleuropakunskap syns en minskning med 10 respektive 7 procent. I tjeckiska har antalet sjunkit med 55 procent.

Antalet förstagångsregistrerade på 41–60-poängsnivån var relativt konstant för samtliga språkämnen under perioden 1998–2001. I ryska varierar antalet mellan sex och nio studenter på kandidatnivån. På magisternivån hade man under perioden som mest sex studenter 1999 och som minst en student 2001. Vårterminen år 2000 införde man som ny magisternivå en 81–100-poängsnivå som det året hade fem studenter. År 2001 fanns inga studenter på 81–100-poängsnivån.

I polska hade man flest studenter år 1999: sex studenter på 41–60-poängsnivån och sex på 61–80-poängsnivån. År 2000 hade man en student på 41–60-poängsnivån och en på 81–100-poängsnivån. År 2001 fanns tre studenter på respektive 41–60- och 61–80-poängsnivåerna.

I tjeckiska har antalet varierat mellan tre och fem studenter på 41–60-poängsnivån från 1998 till 2001. På 61–80-poängsnivån har antalet varierat mellan noll och fem studenter under perioden 1999 och 2001. Inga studenter fanns registrerade på 81–100-poängsnivån fram till 2001.

I Öst- och Centraleuropakunskap har antalet studenter på 41–60-poängsnivån ökat från fem till tolv 1998–2001. Det fanns år 2001 två studenter på den nyinstiftade 61–80-poängsnivån.

Lärare

Bland lärarna finns två professorer, därutöver fyra disputerade lärare, tre utländska lektorer med utländsk akademisk grundexamen, en universitetslektor

1. Dvs. 3 års gymnasiesvenska samt lägst ett så kallat C-språk (nybörjarspråk från gymnasiet).

med licentiatexamen, tre forskarstuderande och en universitetsadjunkt. Av de disputerade lärarna är en vikarie och en tillfälligt anställd på ett projekt.

Doktorander

Två av institutionens elva doktorander har doktorandtjänst. Övriga har egen finansiering varav tre har pension. Vid tiden för utvärderingen har man förutsättningar och planer på att anta ytterligare tre doktorander.

Jämställdhet

I personal- och lärarstyrkan råder jämn könsfördelning. Bland grundutbildningsstudenterna är andelen kvinnor 56 procent. Av doktoranderna är fem kvinnor och sex män. I den konkreta undervisningssituationen belyser man genusperspektivet beroende på den enskilda kursens karaktär. Inom litteraturhistorian ägnas kvinnliga författare uppmärksamhet och inom Öst- och Centraleuropakunskap är kvinnans situation, roll och stereotyper självklara inslag. I metodkursen på 41–60-poängsnivån i Öst- och Centraleuropakunskap tas genusteori upp som vetenskaplig metod.

Infrastruktur

Institutionen är inrymd i två professorsvillor från 1910-talet. Där finns arbetsrum för lärare och doktorander, de senare delar vanligtvis rum. Huvuddelen av undervisningen sker även i dessa två villor och endast vid större föreläsningar hyrs andra lokaler. Institutionens bibliotek, som är det största slaviska institutionsbiblioteket i landet, är inrymt i en av villorna.

Samverkan

Inom ramen för samverkansuppgiften gör lärarna insatser på externa kurser, föreläsningar och seminarier för allmänheten, de skriver artiklar för dagspressen och populärvetenskapliga tidskrifter och samarbetar med bokförlag. Utöver detta håller man konferenser där allmänheten är välkommen att delta.

Internationalisering

Institutionens lärare föreläser förutom vid andra universitet i Skandinavien också vid universitet i Ryssland, Polen och Baltikum. Det finns avtal med universitetet i Novgorod om en månads studier för studenter företrädesvis på kandidatnivå i ryska. Utöver detta finns det samarbete för student- och lärarutbyte med Moskvas statliga lingvistiska universitet och Centrum för Östeuropastudier vid Warszawauniversitetet.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Ryska är inget nybörjarspråk men en förberedande behörighetsgivande kurs på 10 poäng erbjuds för dem som inte har ryska från gymnasiet. Därefter ges

allmänna kurser i ryska i tjugopoängsblock upp till 100 poäng. Kurserna är i huvudsak språkkurser men på 61–80- och 81–100-poängsnivåerna kan specialisering göras inom språkvetenskap eller litteratur- och kulturvetenskap. Institutionen erbjuder dessutom andra än språkstudierande kurser i rysk litteraturhistoria.

Polska och tjeckiska är nybörjarspråk. Kurserna ges i tiopoängsmoduler som i huvudsak är språkinriktade men kan kombineras med kurser i polsk/tjeckisk litteratur- och kulturhistoria. De senare kan läsas även av andra än språkstudenter. På 41–60-poängsnivån finns en språkdel och en teoretisk del, 61–80-poängsnivån består av en språkdel och en kandidatuppsats och en nyligen införd 81–100-poängsnivå är avsedd att omfatta metodkurser om 10 poäng och en magisteruppsats om 10 poäng.

För Öst- och Centraleuropakunskap står det kulturhistoriska perspektivet i centrum. Även kurser om den nyare tidens samhällsutveckling strävar efter att beskriva denna mot en historisk och kulturell bakgrund. På 1–20- och 21–40-poängsnivåerna erbjuds sammanlagt sex tiopoängskurser som kan kombineras för att studenterna ska kunna gå vidare till kandidatnivå efter 40 poäng. Kurserna är inriktade på Rysslands respektive östra Centraleuropas kulturhistoria eller politik och samhällsliv. På 41–60- och 61–80-poängsnivåerna är kurserna inriktade på kulturhistoria.

Genomförande

Undervisningen sker huvudsakligen i form av föreläsningar med diskussionsinslag och lektioner med varierande grad av studentaktivitet. På de språkinriktade kurserna är lektioner med studentaktivitet vanligast, muntlig och skriftlig framställning är betydande moment. På 41–60- och 61–80-poängsnivåerna är seminarier med diskussioner vanliga. Varje kurs inleds med ett introduktionsmöte. Ett nytt inslag är att engagera en erfaren student som mentor i de studentgrupper där nybörjarstudenterna är många.

Undervisning i språklaboratorier eller annan interaktiv IT-baserad campusundervisning förekommer inte. De första nätbaserade distanskurserna erbjuds höstterminen 2002. Studenterna kommer till Lund för att lära sig plattformen och för att lära sig umgås på nätet. Sedan läser de kurslitteraturen och ger svar på examensfrågor. De arbetar med varandra över nätet för att ersätta det umgänge de annars skulle ha på campus. Studenterna får alla frågor i början av kursen och läraren rättar och ger återkoppling allteftersom terminen går. Kursen har cirka 40 studenter.

Uppsatsarbetet bedrivs enskilt och uppsatsämnet bestäms i samråd med examinatorn. Den vanligaste undervisningsformen under uppsatsarbetet är individuell handledning och seminarier.

Examinationsformerna för de kulturinriktade kurserna syftar till att mäta inte bara faktakunskaper utan också förståelse av innehållet och studentens förmåga att argumentera och belysa innehållet ur olika synvinklar. I examinationen av de språkligt inriktade kurserna mäts både språkfärdigheterna

och kunskapen om språkets struktur. Tentamen i skrivsal är den vanligaste examinationsformen men hemtentamen blir allt vanligare. På de icke språkliga kurserna är *paper*-uppgifter vanliga. Muntlig examination används för att mäta muntlig språkfärdighet och även som sista delprov på 41–60- och 61–80-poängsnivåerna i ryska.

Resultat

År 2001 är den sammanlagda prestationsgraden, dvs. helårsprestationer delat med helårsstudenter, på 1–40-poängsnivån för ryska 49 procent (20/41); för polska 50 procent (9,1/18); för tjeckiska 52 procent (5,2/10) och för Öst- och Centraleuropakunskap 52 procent (24/46).

På 41–80-poängsnivån är den sammanlagda prestationsgraden för ryska 50 procent (3/6); för polska 120 procent (2,4/2); för tjeckiska 50 procent (2,5/5) och för Öst- och Centraleuropakunskap 57 procent (4/7).

Uppsatserna de senaste fyra åren (1998–2001) fördelar sig på tre kandidatuppsatser i polska, sex kandidat- och en magisteruppsats i ryska, en kandidatuppsats i tjeckiska samt sju kandidat- och en magisteruppsats i Öst- och Centraleuropakunskap. Samtliga uppsatser är enskilda arbeten.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Forskarutbildningen bedrivs i slaviska språk eller Öst- och Centraleuropas kulturhistoria. Inom slaviska språk väljer doktoranden ett huvudspråk bland ryska, polska och tjeckiska.

För antagning till forskarutbildningen i ämnet slaviska språk krävs minst 120 poäng varav kandidatkurs om minst 80 poäng i huvudspråket, 10 poäng i ett annat slaviskt språk samt ytterligare en kandidat- eller magisteruppsats i ett för utbildningen relevant ämne. I ämnet Öst- och Centraleuropakunskap krävs minst 120 poäng varav minst kandidatkurs i huvudämnet, 40 poäng i ryska, polska eller tjeckiska samt ytterligare en kandidat- eller magisteruppsats i något för utbildningen relevant ämne.

Genomförande

De elva doktoranderna är inriktade på olika ämnesområden vilket innebär att gemensamma doktorandkurser endast ges i liten omfattning. Detta kompenseras av att institutionens doktorander deltar i kurser och seminarier vid andra institutioner eller vid speciellt anordnade nationella eller internationella arrangemang. Undervisningsformerna innebär individuell handledning av avhandlingsarbetet eller doktorandkurser, självstudier efter anvisad litteratur, seminarier relaterade till avhandlingsarbetet eller i förväg valda teman. Kurserna omfattar 60 poäng och avhandlingen 100 poäng.

Doktoranderna har individuella studieplaner som upprättas tillsammans med handledaren. Dessa planer följs upp kontinuerligt av doktoranden och

dennes handledare.Handledning finns att tillgå i form av tre handledare specialiserade inom respektive rysk och slavisk lingvistik, rysk och slavisk kultur, samt polsk och slavisk litteratur och kultur. Ytterligare handledare kan engageras vid behov men sådant samarbete är sällan formellt och i förekommande fall har det skett på doktorandens eget initiativ.

Examinationen sker oftast i form av diskussioner mellan doktoranden och den kursansvarige men det förekommer också redovisning av *papers* eller redovisning av litteratur i seminarieföredrag.

Det förekommer forskningssamarbete med lärare på institutionerna för historia, sociologi, etnologi och statsvetenskap. Man har även nära kontakt med Lunds universitets Centrum för Europaforskning.

Resultat

På senare år har man kunnat se resultat av ett ökat intag av doktorander. År 2001 redovisades en doktorsexamen. Det är den enda på en sexårsperiod men ytterligare ett par doktorander är klara att disputera under 2002 och 2003.

Kvalitetsarbetet

Institutionens kvalitetsarbete innebär ett antal utvecklingsinsatser. I dessa har ämnet Öst- och Centraleuropakunskap utvecklats till 41–60- och 61–80-poängsnivåer och som forskarutbildningsämne. Kursutbudet har utvecklats och institutionens kompetensområden har breddats till icke-slaviska språk och täcker nu en sammanhållen geografisk region. Institutionen förbereder även nätbaserad distansundervisning med start höstterminen 2002.

Skriftliga kursutvärderingar genomförs efter varje avslutad kurs. De studenter som inte är närvarande vid kursutvärderingen får frågeformulär hemskickade. Studierektorn sammanställer resultaten och går igenom dessa med läraren men någon formell återkoppling till studenterna görs inte. Utöver de skriftliga kursvärderingarna genomförs även muntliga utvärderingar i dialog mellan studenter och lärare. Vid dessa dialoger får studenterna återkoppling på sina synpunkter.

Intryck

Institutionens kurser i slaviska språk och Öst- och Centraleuropakunskap förefaller att vara en lyckad kombination. Ämnena kompletterar varandra och lärarresurserna kan utnyttjas för undervisning både i språk och i områdeskunskap. Institutionens studenter ges möjlighet att förkovra sig i såväl områdets språk och litteratur som kultur och historia.

Grundutbildningen bedöms hålla tillräcklig kvalitet avseende profil, kursutbud, lärarkapacitet och lärarledd undervisning samt undervisnings- och examinationsformer. Undervisning i språklaboratorier för muntlig färdighetsträning förekommer dock inte. Det är anmärkningsvärt att de studenter vi träffar inte känner till att de har tillgång till språklaboratorium för själv-

studier på annat håll. Integrationen av IT i undervisningen är generellt sett svagt utvecklad. Tillgången till ostörda läsplatser och till datorarbetsplatser på institutionen är dålig och programmen som finns är inte anpassade med adekvata fonter för respektive språk. Institutionens eget bibliotek med dess litteratursamlingar är däremot en tillgång för institutionens studenter, lärare och forskare även om böckerna är utspridda i olika rum.

Organisationen av uppsatsarbeten på kandidat- och magisternivå ger intryck av att sakna tillräcklig struktur. Studenterna behöver mer hjälp för att komma igång med, och ta sig igenom, uppsatsarbetet med tillfredsställande effektivitet. Både de studenter och de lärare som vi träffar nämner detta problem.

Det finns ett missnöje med poängfördelningen mellan kurserna i grundutbildningen och det missnöjet verkar ha funnits länge. Det finns också ett missnöje med hur en del kurser är organiserade. Trots att klagomål har framförts kvarstår problemen.

Institutionens avtal och samarbeten med universitet i Ryssland ser ut att ge studenter och lärare goda möjligheter till vistelse där. De utländska studenter som studerar vid institutionen kommer dock företrädesvis från våra nordiska grannländer. Det verkar finnas vissa problem med att få tillgodoräkna sig poäng från utlandsstudier.

Kursvärderingar verkar inte användas på ett optimalt sätt utan mest göras av slentrian. De studenter vi träffar vet inget om uppföljning av resultaten.

Forskarutbildningen fungerar väl och håller god kvalitet. Möjligheterna till en ökad antagning av doktorander ger goda förutsättningar för en bra forskningsmiljö.Handledningen verkar vara väl tillgodosedd även om begränsningar för den språkliga inriktningen nämns vid vårt besök. För att kompensera detta finns det dock möjlighet för doktoranderna att engagera ytterligare handledare utanför institutionen.

Rekommendationer

– Den förestående sammanslagningen med, och flytten till, ett språkvetenskapligt centrum kommer att ge institutionen ännu bättre förutsättningar för verksamheten i framtiden. Det är särskilt viktigt att förutsättningarna för IT-integrering och tillämpning av språklaboratorier i undervisningen samt tillgången till datorarbetsplatser och ostörda läsplatser förbättras. Institutionens lärare bör kompetensutvecklas och inspireras för att integrera IT och språklaborationer i undervisningen.

– Institutionen bör utveckla rutinerna för uppsatshandledning: fler inledande möten och återkommande obligatorisk handledning och seminarier.

– Institutionen bör utveckla formerna för att diskutera utbildningen med studenterna. Poängfördelningen mellan kurser och schemaläggning är frågor som bör diskuteras.

– Institutionen bör fortsätta att utveckla samarbetet med Köpenhamns universitet så att de utbildningar som erbjuds vid respektive lärosäte kompletterar varandra. Exempelvis skulle sydslaviska språk som finns i Köpenhamn kunna vara av intresse för många av de personer i Malmö som kommer från f.d. Jugoslavien.

– Doktoranderna kan behöva mer hjälp att fokusera och avgränsa sina avhandlingsämnen.

Slaviska institutionen vid Stockholms universitet

Profil: grundutbildning i ryska, polska, tjeckiska och ukrainska samt dessa länders litteratur och kultur. Forskarutbildningen i slaviska språk kan ha språkvetenskaplig, litterär eller kulturologisk inriktning.

Antal tillsvidareanställda lärare på minst 50 procent år 2001: 8 disputerade och 2 odisputerade	Antal disputationer 1996–2001: 1 kvinna och 3 män
Antal anställda lärare under 50 procent år 2001: 1 disputerad	Helårsstudenter på förberedande kurser i ryska år 2001: 47
Lärarkapacitet i heltidsekvivalenter: 8,2	Helårsstudenter på termin 1 och 2 år 2001: ryska 97,8, polska 24,6, tjeckiska 7,4 och ukrainska 1,7
Aktiva doktorander 2001: 14 kvinnor och 3 män	Helårsstudenter på termin 3 och 4 år 2001: ryska 22,8, polska 4,6 och tjeckiska 1,3
Antagna doktorander 2001: 2 kvinnor	Antal examinerade uppsatser 2001: 5 kandidat- och 1 magisteruppsats i ryska, 4 kandidat- och 4 magisteruppsatser i polska och 1 magisteruppsats i tjeckiska

Organisatoriska, ekonomiska och ämnesmässiga förutsättningar

Organisation och ekonomi

Institutionen hör till universitetets Humanistiska fakultet. Den har en styrelse samt lärarmöten som rådgivande organ. Studenterna kan närvara vid lärarmötena och är liksom doktoranderna representerade i institutionsstyrelsen. Ett ämnesråd bildades höstterminen år 2002.

Institutionens utbildningsuppdrag för grundutbildningen är 115 helårsprestationer.

Ämnesmässiga förutsättningar

Institutionen anger att målen med undervisningen är språkinläring och att ge kunskaper om respektive land baserat på en vetenskaplig grund.

Ämnena ryska, polska och tjeckiska kan läsas upp till 100 poäng och kan ingå som huvudämnen i en kandidat- eller magisterexamen inom grundutbildningen. Kandidatnivån motsvarar 61–80 poäng och magisternivån motsvarar 81–100 poäng. Ukrainska, som Stockholms universitet är ensamt om, finns bara som tiopoängskurs. Därutöver finns ryska och polska tolk- och översättarkurser, samt en tjugopoängskurs om rysk kultur och samhälle.

För språkämnen krävs särskild behörighet: SvB/Sv2 B samt ett språk lägst C-språk kurs B.² För övriga kurser krävs allmän behörighet.

Jämfört med de två föregående åren (1999 och 2000) har antalet helårsstudenter på 1–20-poängsnivån i samtliga ämnen ökat år 2001. På högre nivåer är tendensen dock en minskning.

Antalet förstagsregistrerade studenter i ryska har under perioden 1998–2001 sjunkit med 35 procent. För polska är antalet relativt konstant. I tjeckiska har antalet ökat med 50 procent. I ukrainska har antalet förstagsregistreringar sjunkit med 50 procent.

2. Dvs. 3 års gymnasiesvenska samt lägst ett s.k. C-språk (nybörjarspråk från gymnasiet).

På 41–60- och 61–80-poängsnivåerna har antalet förstagångsregistrerade studenter i ryska minskat med 32 respektive 33 procent. På samma nivåer har antalet studenter i polska minskat med 31 respektive 45 procent. I tjeckiska har antalet minskat från sex till en respektive från tre till två studenter. I ukrainska har inga kurser på 41–60 och 61–80-poängsnivåerna erbjudits under perioden.

Lärare

Institutionen har fem professorer, varav en i begränsad omfattning. Två av dem är befordrade professorer. Övriga lärare är fyra lektorer och två adjunkter. Dessutom undervisar doktoranderna motsvarande drygt en heltidstjänst. De flesta av lärarna på grundutbildningen har pedagogisk utbildning. De som handleder doktorander har möjlighet att gå en handledarutbildning vid universitetets enhet för pedagogisk utveckling.

Doktorander

Det finns för närvarande cirka sjutton aktiva doktorander: fyra av dessa har försörjning genom doktorandtjänster vid institutionen. Två doktorander har försörjning från Tolk- och översättarinstitutet respektive Södertörns högskola. Av övriga elva doktorander med egen försörjning har fyra haft doktorandanställningar tidigare. Bland doktoranderna finns sju med språklig, åtta med litterär och två med kulturhistorisk inriktning. Alla utom fem har ryska som huvudspråk. Av de sjutton doktoranderna har fem hela grundutbildningen och fem delar av grundutbildningen från utlandet.

Institutionen har en forskarassistenttjänst som omväxlande utlyses med språklig respektive litterär inriktning. Det finns inga andra post-dokortjänster men på fakulteten finns stipendier för kvinnliga forskare.

Jämställdhet

Av professorerna är tre män och två kvinnor, av lektorerna är tre kvinnor och en man. Adjunkterna är kvinnor. Bland studenterna är 61 procent kvinnor. Av de nio doktorander som börjat sedan 1996 är åtta kvinnor. Ett genusperspektiv läggs bland annat på valet av litteratur. En doktorand skriver en avhandling med genusperspektiv.

Infrastruktur

Institutionens studenter har tillgång till universitetsbiblioteket där det finns en slavistisk samling och en specialbibliotekarie för slavistisk litteratur. Institutionen har ett eget mindre bibliotek med polsk avdelning. Studenterna har vissa möjligheter att använda datorer vid institutionen men hänvisas i övrigt till universitetets gemensamma datorrum. På universitetets datorer finns dock inte adekvata fonter för slaviska språk. Doktoranderna har tillgång till tre rum med ett antal datorer på institutionen.

Samverkan

Institutionen anordnar bland annat öppna föreläsningar i rysk historia och enskilda lärare håller föreläsningar utanför universitetet.

Internationalisering

Inom ramen för Sokratesavtal kan de som studerar polska på 41–60-poängsnivån och uppåt åka till flera polska universitet. Studenter som läser ryska på dessa nivåer kan förlägga en del av utbildningen till Sankt Petersburg eller Moskva.

Under år 2001 var det tio studenter från institutionen som studerade ryska utomlands. Motsvarande siffror var fem för polska och två för tjeckiska. Siffrorna avviker inte nämnvärt från de närmaste föregående åren. De som studerar under terminstid gör det typiskt 1 termin för ryska, 1–2 terminer för de andra språken.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Bortsett från ryska ges institutionens samtliga språk som nybörjarspråk. Institutionen erbjuder emellertid en förberedande kurs i ryska om 20 poäng som ger behörighet att gå vidare till de ordinarie kurserna i ryska på 1–20-poängsnivån. Nivåerna för samtliga språk från 1–20 poäng till 81–100 poäng är uppdelade i delkurser. Kandidat- och magisternivåerna innehåller uppsatser om tio poäng vardera.

I ryska finns en praktiskt inriktad 61–80-poängsnivå där kandidatuppsatsen är ersatt med skriftlig översättningsteknik och muntlig översättning till och från ryska. I polska finns på 61–80-poängsnivån en inriktning på översättning.

Kursen i ukrainska ges på halvfart varannan hösttermin och har som behörighetskrav godkänd grundkurs i ryska.

Genomförande

Varje termin inleds med introduktionsföreläsningar. Studenterna får lektionsöversikter och detaljerade kursmål i början av terminerna. Lektioner är den vanligaste undervisningsformen på lägre nivåer och seminarier den vanligaste på högre nivåer. I ryska, polska och tjeckiska sker viss undervisning i språklaboratorier. Nätet används på 41–60-poängsnivån för att sprida facktexter.

På kurserna på 1–40-poängsnivån i polska läser nybörjare och studenter som behärskar språket, till exempel som hemspråk, i olika grupper. Den senare gruppen utgör drygt hälften. I ryska erbjuds de rysktalande studenterna att läsa 1–20 och 21–40-poängskurserna samtidigt. De studenter som läser tjeckiska är så få att undervisningen kan individualiseras.

Uppsatsskrivandet förbereds redan på 21–40-poängsnivån med en tvåpoängsuppsats. För att bättre ta tillvara handledningsresurserna försöker man

att undvika spridda uppsatsämnen. Studenterna tränas också i att skriva, bland annat seminarieuppgifter, från den andra terminen i ryska och den tredje i tjeckiska.

Studenternas forskningsintresse stimuleras genom föreläsningar av forskare och högre seminarier. Från och med 21–40-poängsnivån ges minst tre obligatoriska föreläsningar per termin av forskare vid institutionen. Gästföreläsningar förekommer och studenterna är välkomna att delta. I polska har man obligatoriska högre seminarier där även studenterna på lägre nivåer kan vara med.

Resultat

År 2001 är den sammanlagda prestationsgraden, dvs. helårsprestationer delat med helårsstudenter, på 1–40-poängsnivåerna för ryska 59 procent (58,0/97,8), för polska 53 procent (13,1/24,6) och för tjeckiska 55 procent (4,1/7,4). Prestationsgraden för ukrainska på 1–20-poängsnivån är 26 procent (0,45/1,7).

På 41–80-poängsnivåerna är den sammanlagda prestationsgraden för ryska 100 procent (22,7/22,8), för polska 90 procent (4,1/4,6) och för tjeckiska 34 procent (0,4/1,3).

Under perioden 1998–2001 har det i ryska examinerats 27 kandidatuppsatser och två magisteruppsatser, i polska åtta kandidatuppsatser och sex magisteruppsatser, i tjeckiska åtta magisteruppsatser.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Forskarutbildningen i slaviska språk har inriktning mot språkvetenskap, dvs. ett enskilt slaviskt språk som huvudämne, eller komparativ inriktning med huvudspråk. Den kan även ha inriktning mot litteratur med enskilt slaviskt språk som huvudämne eller kulturologi. I praktiken är inriktningen begränsad till öst- och västslaviska språk, dvs. polska, tjeckiska och ryska. Kursdelen omfattar 80 poäng och avhandlingsdelen 80 poäng. Av kursdelen är 20 poäng valbara inom inriktningarna litteratur eller språkvetenskap men hela kursdelen är individuellt anpassningsbar. För antagning till forskarutbildningen krävs magisterexamen med ämnesfördjupning på 100 poäng i det valda huvudspråket samt dokumenterad fallenhet för forskning. Av sökande till språkvetenskapligt komparativ inriktning krävs därutöver att minst 20 poäng av grundutbildningens övriga poäng avser studier i ett annat slaviskt språk än huvudspråket.

Genomförande

Doktoranderna har i dag så skilda forskningsområden att det inte anses meningsfullt att samla dem i gemensamma kurser. Kurserna är i stället anpassade efter respektive doktorands avhandlingsprojekt. De dominerande undervisningsformerna är föreläsningar och seminarier med diskussion av skriftligt

material och kurslitteratur. Examinationen har utvecklats från att tidigare vanligtvis bestå av muntlig redovisning till att i dag i större utsträckning bestå av skriftliga inlämningsuppgifter. Avhandlingsämnet bestäms av doktoranden efter samråd med handledare.

Institutionen har dels ett allmänt språkvetenskapligt, dels ett litteraturvetenskapligt seminarium, utöver seminarier specifikt inriktade mot polska och tjeckiska. På seminarierna presenteras pågående forskningsprojekt, inklusive avhandlingsarbeten. Fakulteten har ett uppskattat månatligt seminarium. Institutionen har ibland gästlärare som ger föreläsningar utöver ett flertal gästföreläsningar per termin.

Doktoranderna har individuella studieplaner som utarbetas i samråd mellan doktorand och handledare. Planerna följs upp enligt avtal med handledaren.Handledning ges av institutionens professorer och lektorer. Handledning från till exempel Södertörns högskola eller Tolk- och översättarinstitutet förekommer för de doktorander som är verksamma där.

Aktiva doktorander har möjlighet att söka stipendier för vistelse och studier i Ryssland, Polen eller Tjeckien vilket ett flertal också har gjort.

Resultat

Sedan 1996 har fyra personer disputerat vid institutionen (tre män och en kvinna). De har snabbt fått relevanta arbeten. Alla avhandlingar utom en har varit monografier. Licentiatexamen har hittills inte förekommit men ses som en tänkbar slutexamen eller som en del av forskarutbildningen.

Kvalitetsarbetet

En extern bedömargrupp utvärderade 1996 institutionen och lämnade en del förslag till förändringar. Institutionen har emellertid inte sett möjligheter att realisera förslagen.

Institutionen har försökt att följa upp studenterna med en enkät men få av dem svarade. Information om studenter får man i stället i viss utsträckning genom personliga kontakter.

Kursvärderingar görs genom skriftliga traditionella formulär men även via institutionens hemsida.

Den pedagogiska diskussionen på institutionen är informell men i polska har man även bildat arbetsgrupper. Som en följd av diskussioner har examinationen på kurserna strukturerats om.

Ett diskussionsforum för landets lärare i ryska, även på gymnasiet, finns knutet till institutionens hemsida. Institutionens doktorander för kontinuerliga samtal i nätverksform med doktorander vid andra institutioner. Bland annat diskuteras kurser, tentamina och handledning. Exempelvis har detta lett till att en handledarenkät gjorts på språkinstitutioner.

Intryck

Institutionens grundutbildning är koncentrerad till ryska och västslaviska språk och för dessa inriktningar finns tillräcklig lärarkompetens. Lärarna beskriver dock en ond cirkel där de måste undervisa mer än vad som ingår i deras tjänster för att få studenterna godkända så att inte anslagen minskas. Eftersom ersättningen baseras på prestationer räcker det inte att man har ett tillräckligt antal sökande till kurserna. Lärarnas arbetsbelastning går ut över forskningen vilket i längden påverkar lärarnas kompetens.

Vårt intryck av utbildningen är att den har en bra struktur. De studenter vi talat med är också nöjda med den utbildning de får men efterlyser mer praktisk träning. Samtidigt inser de att universitetsstudier måste grunda sig på teori. Emellertid kvarstår konflikten mellan de behov studenterna har och den uppgift som ligger på ett universitet. Institutionen har sökt anpassa utbildningen så att de språkfärdighetsinriktade kurserna dominerar de första två terminerna och teoretiska inslag ökar från den tredje terminen. Den fjärde terminens studier, 61–80 poäng, finns dessutom i en mer praktiskt inriktad variant som kan väljas av dem som inte vill ta ut en kandidatexamen. Institutionen har också, i likhet med motsvarande institution vid Lunds universitet, en femte termin som krav för magisterexamen. Med konstruktionen av de två sista terminerna ökar institutionens möjligheter att tillgodose behoven hos både biämnes- och huvudämnesstudenter, och ge en god grund för forskarutbildning.

På de senare terminernas studier väljer studenterna mellan olika inriktningar. Den språkinriktning som finns att välja är språkhistoria. Modern synkron lingvistik finns inte som alternativ. Orsaken uppges vara dels den tradition som finns på institutionen, dels studenternas brist på intresse. Inslaget av modern synkron lingvistik i grundutbildningen är överlag mycket litet.

Stockholms universitet har ett datorrum för alla studenter som studenterna i slaviska språk kan använda. Användningen försvåras dock av att datorerna saknar adekvata fonter för slaviska språk. Däremot verkar universitetets språklaboratorium fungera bra.

Även med en extra termins studier behöver studenterna tillbringa åtminstone någon tid i ett slaviskspråkigt land. För de studenter som läser slaviska språk i Stockholm finns goda möjligheter att studera i Ryssland, Polen och Tjeckien. Särskilt bra är möjligheterna att läsa i Sankt Petersburg och Warszawa från och med den tredje terminens studier. Samtidigt är det svårt för studenterna att hitta kurser som motsvarar de svenska kurserna poängmässigt.

Institutionen har relativt sett många doktorander. Av dessa har dock många, även bland dem som antagits 1998 eller senare, egen försörjning. Det verkar finnas mycket motstridiga åsikter om hur omfattande en doktorsavhandling ska vara. Det varierar mellan doktoranderna om de har någon ytterligare handledare utöver huvudhandledaren.

Det är svårt att rekrytera män till forskarutbildningen: av 14 doktorander som har minst 50 procents aktivitet är 12 kvinnor. Rekryteringen från den

egna grundutbildningen är också svag, en stor andel av doktoranderna har sin grundutbildning i ett annat land.

Doktoranderna uppger att de har bra möjligheter att påverka verksamheten vid institutionen. De studenter vi träffar saknar däremot kunskaper om grundutbildningsstudenternas formella inflytande. Det är möjligt att det faktum att en stor andel av studenterna läser slaviska språk på deltid gör att de inte engagerar sig i institutionen.

Institutionens verksamhet påverkas av verksamheten vid Södertörns högskola. Vid högskolan finns forskning om Östersjöregionen med doktorander som är antagna vid Stockholms universitet. Där finns också grundutbildningsprogram som kombinerar studier i ryska med områdesstudier. Många studenter söker sig till detta program. Vårt intryck är att det finns en ambivalens gentemot högskolan: där finns resurser men det gör att högskolan kan locka till sig potentiella doktorander och konkurrera om de studenter som vill läsa ryska.

Det är vanligare att de manliga studenterna bara är inriktade på språkfärdighet och läser språket som biämne. Att visa på nyttan med språkstudier ser institutionen därför som en strategi för jämnare könsfördelning.

Rekommendationer

- Institutionen bör i samarbete med fakulteten utveckla en strategi för sin verksamhet så att lärarna verkligen forskar den andel av tiden som tjänstgöringsavtalet anger.
- Institutionen behöver utveckla en profil som alternativ till andra utbildningar, som den på Södertörns högskola.
- Institutionen behöver utveckla samarbetet med Slaviska institutionen i Uppsala och Södertörns högskola.
- Institutionen och fakulteten behöver utveckla en samsyn om målsättningen med forskarutbildningen.
- Kandidat- och magisterkurserna bör innehålla mer forskningsbaserad modern synkron lingvistik.
- Institutionen bör utveckla rutiner för den handledning doktoranderna kan få utöver av huvudhandledaren.
- Institutionen bör förbättra möjligheterna för studenterna att tillgodoräkna sig poäng från studier utomlands.

Uppsala universitet

I Uppsala finns Institutionen för slaviska språk, Institutionen för Östeuropastudier och Centrum för multietnisk forskning. Dessa tre enheter är i sin forskning och undervisning verksamma inom samma geografiska intresseområden. Tillsammans forskar och undervisar de inom dels slaviska språk och Östeuropas politik, juridik, ekonomi, kultur och historia, dels etniska relationer i det mångkulturella samhället och effekter av internationell migration.

Dessa tre enheter har i dag inget organiserat samarbete. Det finns dock ett förslag om att utveckla ett program där alla tre enheterna, samt Finskugriska institutionen, deltar. Detta program kallas "Områdesstudier med inriktning på slaviska eller finskugriska språk, öst-, central- och sydeuropastudier samt valfritt humanistiskt eller samhällsvetenskapligt ämne (180 poäng)". Programmet skulle kunna förbereda för forskarutbildning inom något av de fyra områdena. Ett sådant samarbete skulle kunna stärka alla de fyra ingående enheterna.

Slaviska institutionen vid Uppsala universitet

Profil: grundutbildning i ryska, polska, tjeckiska, bulgariska och SKB (serbiska, kroatiska och bosniska). Forskarutbildning i slaviska språk.

Antal tillsvidareanställda lärare på minst 50 procent år 2001: 5 disputerade och 2 odisputerade	Helårsstudenter på förberedande kurser i ryska år 2001: 29
Antal anställda lärare under 50 procent år 2001: 1 disputerad	Helårsstudenter på termin 1 och 2 år 2001: ryska 69,3, tjeckiska 5,1, bulgariska 6,8, SKB 13 och polska 10,3
Antal timanställda lärare år 2001: 8 odisputerade	Helårsstudenter på termin 3 och 4 år 2001: ryska 10, tjeckiska 0 och bulgariska 1,8
Lärarkapacitet i heltidsekvivalenter: 5,2	SKB 1,5 och polska 3,2
Aktiva doktorander år 2001: 5 kvinnor och 2 män	Antal examinerade uppsatser år 2001: 2 kandidat- och 1 magisteruppsats i ryska, 1 kandidat- och 1 magisteruppsats i polska
Antagna doktorander år 2001: 0	
Antal disputationer 1996–2001: 5 kvinnor och 1 man	

Organisatoriska, ekonomiska och ämnesmässiga förutsättningar

Organisation och ekonomi

Slaviska institutionen vid Uppsala universitet hör till Språkvetenskapliga fakulteten. Uppsala är ensamt bland landets lärosäten om att ha en språkvetenskaplig fakultet. Institutionen styrs av en styrelse där grundutbildningsstudenterna och doktoranderna tillsammans har tre av nio platser. Möten som hålls varje vecka för alla anställda fungerar som informella forum.

Utbildningsuppdraget år 2001 är 92 helårsstudenter.

Ämnesmässiga förutsättningar

Institutionen anger att målen för undervisningen är att ge praktiska och teoretiska språkfärdigheter samt att ge kunskaper i litteratur, kultur och samhällsförhållanden.

Samtliga ämnen ryska, tjeckiska, polska, bulgariska och SKB kan läsas till och med 80-poängsnivån och ingå som huvudämne i en kandidat- eller magisterexamen inom grundutbildningen. Kandidatnivån ligger på 41–60 poäng och magisternivån på 61–80 poäng.

Som förberedelse för grundkursen i ryska ger institutionen en kurs på 20 poäng. I övrigt krävs för språkkurserna särskild behörighet: SvB/Sv2 B samt ett språk lägst C-språk kurs B.³

Det totala antalet registrerade studenter i ryska och tjeckiska har sjunkit under läsåren 1998–2001 med 38 respektive 54 procent. I de övriga språken har det totala antalet registrerade studenter under perioden varit relativt konstant.

Lärare

Undervisningen i ryska på grundkurserna sköts av två professorer, två docenter (lektorer) och en adjunkt. Dessutom undervisar två doktorander i ryska. Undervisningen i polska sköttes våren 2002 helt av en professor i polska, men en del har tagits över av timlärare. Undervisningen i tjeckiska sköts av timlärare: en magister och en licentiat. SKB-undervisningen sköts av en universitetsadjunkt med hjälp av timlärare medan en universitetslektor (docent) sköter undervisningen i bulgariska med viss assistans av infödd lärare. Flera av institutionens lärare, liksom doktorander, har gått universitetets pedagogiska grundkurs.

Institutionen har tilldelats en forskarassistenttjänst som ska besättas under år 2002.

Doktorander

Av institutionens sju aktiva doktorander, med minst 50 procents aktivitet, finansieras i dag fem av institutionen. Tre doktorander har antagits efter 1998 varav två med egen försörjning. Utöver de sju finns också ett antal doktorander med ingen eller obetydlig aktivitet. Rekryteringen av doktorander har framför allt gjorts bland studenter på den egna grundutbildningen.

Jämställdhet

Av institutionens professorer är två kvinnor och en man, av lektorerna är en kvinna och två män, och av adjunkterna en man och en kvinna. Av de sju doktoranderna är fem kvinnor och två män. Bland grundutbildningsstudenterna är könsfördelningen relativt jämn. Av de arton personer som disputerat vid institutionen sedan 1977 är åtta män och tio kvinnor.

Infrastruktur

Institutionens studenter har tillgång till institutionens referensbibliotek, biblioteket på Språkvetenskapligt centrum och universitetsbiblioteket Carolina

3. Dvs. 3 års gymnasiesvenska samt lägst ett s.k. C-språk (nybörjarspråk från gymnasiet).

Rediviva. Det senare har en stor samling slavisk litteratur, till exempel äldre manuskript. Studenterna har också tillgång till Språkvetenskapligt centrum 48 datorarbetsplatser, 80 läsplatser och två språklaboratorier med sammanlagt 36 platser. De doktorander som har försörjning genom institutionen har tillgång till en egen arbetsplats med dator.

Samverkan

Samverkan med omgivande samhälle består framför allt av att lärarna är engagerade i olika översättningsverksamheter, skriver artiklar för tidningar och encyklopedier samt håller föredrag.

Internationalisering

Fakulteten har anslagit medel till resestipendier som kan sökas av studenter från och med andra terminen. Deltagande i kurser i slaviskspråkiga länder ordnar studenterna oftast själva. Ett tidigare samarbete med universiteten i Novgorod och Vladimir har upphört men ett nytt, med universitet i Moskva, har inletts. Studenter som studerar polska kan delta i undervisning vid fyra universitet i Polen genom till exempel Erasmus/Sokrates. Två stipendiater skickas varje år till Zagreb. Minst en student har varje år åkt på sommarkurs till Bulgarien.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Ryska är inte ett nybörjarspråk men institutionen erbjuder en förberedande kurs på 20 poäng och som ger behörighet för vidare studier i ämnet på universitetsnivå. De tredje och fjärde terminerna ges som distanskurs.

Undervisningen i polska, tjeckiska, bulgariska och SKB, som är nybörjarspråk, är periodiserad så att varje kurs ges endast en gång per år. De första 20 poängen ges på halvfart under två terminer.

Genomförande

Den lärarledda undervisningen ges i form av föreläsningar, lektioner och seminarier. På de lägre nivåerna ges undervisning i främst ryska, men även i tjeckiska, i språklaboratorier. På kandidat- och magisternivå ges större delen av undervisningen i form av lektioner, seminarier och uppsatshandledning.

På lägre nivåer dominerar färdighetsträning, men inslaget av analys av språket växer med varje nivå. Ett språklaboratorium används för muntlig språkfärdighet och fonetik. IT används i ett program för grammatiska övningar i ryska och e-post används för att skicka in texter och för att få och lämna instruktioner. Som examinationsform används skriftliga tentamina, löpande examination och PM-skrivande. Textkurser examineras löpande genom att studenterna producerar en text till varje lektionstillfälle.

För dem som ska skriva uppsats anordnas uppsatsseminarier där man både förbereder uppsatsskrivande och ventilerar färdiga uppsatser. Uppsatserna

skrivs i regel på svenska av de studenter som inte har något av de slaviska språken som modersmål.

Resultat

År 2001 är den sammanlagda prestationsgraden, dvs. helårsprestationer delat med helårsstudenter, på 1–40-poängsnivån i ryska 74 procent (51,4/69,3), för bulgariska 60 procent (4,1/6,8), för tjeckiska 51 procent (2,6/5,1), för polska 52 procent (5,2/10) och för SKB 51 procent (6,7/13).

På kandidat- och magisternivåerna är den sammanlagda prestationsgraden för ryska 44 procent (4,4/10), bulgariska 22 procent (0,4/1,8), polska 50 procent (1,6/3,2) och SKB 13 procent (0,2/1,5). I tjeckiska finns inga studenter på kandidat- och magisternivåerna.

Under tiden 1998–2001 har det examinerats tjugo kandidatuppsatser och tolv magisteruppsatser i ryska, fem kandidatuppsatser och fyra magisteruppsatser i polska, sex kandidatuppsatser och två magisteruppsatser i tjeckiska samt fyra kandidatuppsatser och två magisteruppsatser i SKB.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Forskarutbildning ges antingen med språkvetenskaplig eller med komparativt språkvetenskaplig inriktning, modern eller historisk, eller med litteraturvetenskaplig inriktning. Doktorandernas avhandlingsämne avgränsas först efter det att de påbörjat sin forskarutbildning.

Forskarutbildningen består sedan 1998 av en 60-poängs kursdel och en 100-poängs avhandlingsdel. Tidigare var fördelningen 80/80. Som alternativ till doktorsexamen, eller som delmål, kan doktoranderna välja att ta ut en licentiatexamen.

Utöver att det krävs en grundläggande högskoleutbildning med minst 80 poäng i huvudämnet, dvs. huvudspråket, krävs 20 poäng i ett annat slaviskt språk för att bli antagen till forskarutbildning. För dem som har ett kontrastivt ämne är kravet 40 poäng i ett andra språk. Något av språken måste vara ryska.

Genomförande

Fakultetsnämnden antar doktorander men har delegerat antagningen: institutionens prefekt tar ställning till försörjningen och möjligheten att handleda, medan den så kallade doktorandantagningsnämnden bedömer den sökandes kvalifikationer.

Handledningen av doktorander sköts av en ämnesprofessor, två befördrade professorer och en biträdande professor. Ytterligare handledarkapacitet finns i form av två docenter. Ytterligare handledare utöver huvudhandledaren ses som en förutsättning för att erbjuda bredd i forskarutbildningen.

Doktoranderna har individuella studieplaner som görs upp på årsbasis och följs upp av fakulteten.

Kursdelen innehåller 10 valfria poäng för att anpassas efter doktorandens avhandling. Även resterande 50 poäng kan dock anpassas till avhandlingens inriktning. Kurser i ämnen som är gemensamma för många doktorander, till exempel språkvetenskaplig teori och metod, kan ges av fakulteten. I allmänhet kan institutionen inte ge regelrätta kurser eftersom antalet doktorander med likartad inriktning är för litet. Institutionen har dock gett kurser i till exempel fornryska eller fornpolska texter på senare år. Examination av kurser är normalt muntlig men enstaka skriftliga examina förekommer. Doktoranderna gör även ett översättningsprov från svenska till doktorandens huvudspråk. Genom åren har man tagit initiativ till kurser för doktorander från hela Norden. Likaså kan doktoranderna från Uppsala delta i kurser som andra universitet ordnar.

I ett par fall har det förekommit att avhandlingsarbetet har varit delar av ett större projekt. Det normala är dock att arbetena bedrivs enskilt och endast monografier har hittills lagts fram. Avhandlingarna kan skrivas på engelska, tyska, franska eller på något av de slaviska språken.

Institutionen har högre seminarier där forskare och doktorander presenterar sina arbeten. Seminarierna är även öppna för grundutbildningsstudenter. Antalet seminarier och deltagandet har emellertid minskat under senare år.

Doktoranderna kan söka finansiering från institutionens medel för ograduade forskare till resor och deltagande i konferenser. Vanligen deltar doktoranderna i de nordiska slavistmöten som ordnas var tredje år. Tidigare har institutionen ordnat egna forskarutbildningskurser för doktorander och studenter.

Resultat

Av de arton personer som disputerat sedan 1977 har sex personer disputerat under perioden 1996–2001. Licentiatexamina har tagits ut vid ett fåtal tillfällen.

Kvalitetsarbetet

Både delkurser och hela kurser utvärderas med kursvärderingsblanketter som delas ut efter kursernas slut. Studenterna uppmanas också att framföra synpunkter och förslag under kursernas gång. Blanketterna revideras fortlöpande, ibland med hjälp från universitetets kvalitetssektariat. De ifyllda blanketterna sammanställs av studievägledaren. Denne har dessutom genomfört muntliga utvärderingar några gånger. Någon uppföljning av tidigare studenter görs inte. Institutionen har däremot kontaktat tidigare studenter, som avbrutit sina uppsatsarbeten, och försökt få dem att färdigställa och lägga fram sina uppsatser.

Lärare vid institutionen har drivit olika utvecklingsprojekt, exempelvis utvecklingsarbete kring webbaserad undervisning, försök med PBL-pedagogik på grammatikmoment och arbete med att utveckla diagnostiska prov som ett projekt inom Swedish Learning Lab.

Någon uppföljning av dem som disputerat görs inte men eftersom de är relativt få så finns personlig kännedom om vart de tagit vägen. Ungefär två tredjedelar arbetar i någon form vid slaviska institutioner. De övriga har arbeten som inte ställer krav på forskarutbildning.

Intryck

Institutionen har ambitionen att ha en bred språklig profil. Man har dock svårt att upprätthålla både bredd och djup med hög kvalitet. De nuvarande ekonomiska förutsättningarna ger intryck av att vara otillräckliga för att man ska kunna upprätthålla och utveckla institutionens verksamhet. Utbildningsuppdraget minskade år 2001 från 117 till 92 HÅS. Institutionen anser dock att den tidigare nivån är mer rimlig. Ökade kostnader och minskade intäkter har lett till att institutionen sedan tidigare har en skuld till fakulteten vilket minskar handlingsfriheten.

Liksom de andra slaviska institutionerna i denna utvärdering, har man svårt att erbjuda studenterna både god praktisk språkträning och samtidigt god förberedelse för forskarutbildning. Problemet beror delvis på att grundutbildningen endast ger huvudämnet upp till 80 poäng. Institutionen har önskat införa en 81–100-poängsnivå men inte fått tillstånd från fakulteten.

Lärförhållandena ger intryck av att vara mindre bra då flertalet lärare är helt eller delvis tjänstlediga från sina anställningar. Många lärare har endast timanställning vilket inte borgar för kontinuerlig utveckling och kvalitetssäkring. Oavsett anställningsform ser möjligheterna till lärares forskning inom tjänsten inte ut att vara tillfredsställande. Lärarna bedöms vara kompetenta men de har dåliga arbetsvillkor. Timlärare har en otrygg tillvaro på institutionen.

För undervisningen i bulgariska är personalsituationen god men det låga antalet studerande leder till allvarliga ekonomiska svårigheter för ämnet, vilket i sin tur har lett till att läraren getts många andra arbetsuppgifter, som prefektskap. SKB har flest studenter efter ryskan så ekonomin borde inte vara ett så stort problem. Ändå sköts ämnet av en halvtidsanställd lärare med hjälp av timlärare.

Utbildningen i tjeckiska ger intryck av att vara svag med ett litet antal studenter och med endast timanställda odisputerade lärare. Institutionen har för närvarande inga studenter som läser tjeckiska mer än två terminer men säger sig ge kandidat- och magisterexamen i tjeckiska.

Studenterna saknar träning i att skriva uppsats och efterfrågar en språkvetenskaplig metodkurs. Möjligheterna att träna språkfärdigheten försvåras av bristen på material på språklaboratoriet och information om det som finns.

Utvärderingen av kurser verkar kunna göras bättre. Studenterna uppger att de vare sig får någon återkoppling på vad de själva skrivit eller på resultatet av vad tidigare studenter ansett. Klagomål på en kursbok återkommer varje år utan att studenterna får veta vad som kan eller inte kan göras.

Tillgången till läsplatser och uppehållsrum för studenterna är knapp. Efter en ombyggnad av en intilliggande byggnad kommer antalet läsplatser att öka betydligt. Det ser dock ut att vara ont om uppehållsrum för studenterna även i fortsättningen.

I början av forskarutbildningen verkar doktorandernas tillvaro vara något ostrukturerad. Det beror dels på att avhandlingsämnet inte är avgränsat, dels på att doktoranderna inte tycks ha klart för sig vilken roll handledaren har och vad de kan förvänta sig av denne. Vi får intrycket att avgränsningen lätt drar ut på tiden och att värdefull tid går till spillo samt att handledningen i detta skede inte är särskilt organiserad. Kraven på avhandlingens omfattning tycks inte ha anpassats till de tidsramar som finns. Doktoranderna antyder också att det är svårt att få tillgång till ytterligare handledare.

Högre seminarier varannan vecka är ambitiöst. Doktoranderna visar dock ett måttligt intresse för de högre seminarier som arrangeras av institutionen och antyder att seminarierna saknar relevans för den egna forskarutbildningen. Samtidigt är de för få och har för olika forskningsinriktningar för att det ska kunna finnas seminarier för varje inriktning. Engagemanget från doktorandernas sida kanske är svagt men tidsbrist är också en orsak. Att det är få doktorander med disparata ämnen gör det också svårare för institutionen att ordna doktorandkurser.

Institutionen har valt att kräva ytterligare minst 20 poäng i ett andra slaviskt språk för antagning till forskarutbildningen, vilket gör att en större del av forskarutbildningens kursdel kan ägnas åt sådant som är av mer direkt relevans för avhandlingsämnet.

Rekommendationer

– Den ekonomiska situationen måste lösas i samråd med fakulteten inom en snar framtid. Institutionen bör även i samråd med fakulteten formulera planer och målsättning för verksamhetens framtida utveckling.

– Institutionen bör utveckla en strategi för sin verksamhet så att lärarna verkligen forskar den andel av tiden som tjänstgöringsavtalet anger.

– Fakulteten bör överväga lösningar för att tillmötesgå institutionens ambitioner att ge en ytterligare termin i grundutbildningen.

– Tjeckiskans framtid behöver diskuteras. Institutionen bör överväga att ta konsekvensen av lärartillgången och inte erbjuda mer än en grundkurs i tjeckiska. En lösning kan vara att återupprätta samarbetet med Stockholms universitet i ett formellt avtal där de ekonomiska förhållandena är tydligt reglerade.

– Institutionen bör fortsätta arbetet med att utveckla ett gemensamt program med Institutet för Östeuropastudier och Centrum för multietnisk forskning.

– Institutionen och fakulteten behöver utreda vad förändringen i forskarutbildningens längd får för konsekvenser för kraven på avhandlingens omfattning.

- Det bör finnas rutiner för hur ytterligare handledare engageras och avlönas när doktoranderna har behov av sådana.
- Institutionen bör se över rutinerna för handledning av doktorander. Avhandlingsämnena kan behöva avgränsas tidigare, till exempel före antagning eller tidigare under forskarutbildningen.

Institutionen för Östeuropastudier vid Uppsala universitet

Profil: tvärvetenskapliga områdesstudier med inriktning på kultur, historia och samhällsliv i Öst- och Centraleuropa.

<i>Antal tillsvidareanställda lärare på minst 50 procent år 2001: 4 disputerade och 2 odisputerade</i>	<i>Antal disputationer 1996–2001: 1 man</i>
<i>Lärarkapacitet i heltidsekvivalenter: 4,7</i>	<i>Helårsstudenter på baskurser år 2001: 90</i>
<i>Aktiva doktorander 2001: 1 kvinna och 4 män</i>	<i>Helårsstudenter på påbyggnadsutbildningen år 2001: 14</i>
<i>Antagna doktorander år 2001: alla doktorander är antagna vid andra institutioner</i>	<i>Antal examinerade uppsatser på påbyggnadsutbildningen år 2001: 8</i>

Organisatoriska och ämnesmässiga förutsättningar

Organisation

Institutionen för Östeuropastudier vid Uppsala universitet hör till Samhällsvetenskapliga fakulteten. Institutionen leds av en prefekt och en studierektor ansvarar för kursutbud och lärarbemanning. En administratör ansvarar för institutionens ekonomi- och personalfrågor. Institutionssekreteraren ansvarar för antagning och registrering av studenter och betyg medan en koordinator ansvarar för påbyggnadsutbildningen och för uppdragsutbildningen. Främst påbyggnadsstudenter är representerade i institutionsstyrelsen.

Utbildningsuppdraget är 100 helårsstudenter. Något specificerat prestationsuppdrag finns för närvarande inte för enskilda institutioner eftersom fakulteten som helhet fyller sitt prestationsuppdrag.

Ämnesmässiga förutsättningar

Det angivna målet med grundutbildningen är att studenterna uppnår en mångfacetterad kunskap om Öst- och Centraleuropa inför yrkesliv eller fortsatta studier. Centralt i detta är forskningsanknytningen, studenternas förståelse av det de lär sig samt förmåga till kritiskt och analytiskt tänkande. Målet är också att utveckla studenternas IT-kunnande.

Ämnet Östeuropakunskap omfattar samhällsförhållanden, historia och kultur i Öst- och Centraleuropa. Utbildningen ges dels i form av fristående baskurser om 5–10 poäng, dels som en påbyggnadsutbildning om 40 poäng. Ämnet kan ingå som biämne i en akademisk grundexamen men utgör i sig inte något huvudämne vid Uppsala universitet. Vanligtvis läser studenterna ämnet under de terminer de kan välja fritt inom sina ordinarie programutbildningar.

Förkunskapskraven för de fristående baskurserna är grundläggande behörighet. För påbyggnadskursen krävs en akademisk grundexamen eller motsvarande om minst 80 poäng inom samhällsvetenskaplig, humanistisk eller juridisk fakultet. Dessa 80 poäng måste inkludera minst 40 poäng i något av ämnena ekonomisk historia, freds- och konfliktkunskap, historia, juridik, konstvetenskap, musikvetenskap, nationalekonomi, socialantropologi, sociologi eller statskunskap. För den som har grundexamen i andra ämnen än de nämnda ger 40 poäng i Östeuropakunskap (baskursen) behörighet.

Antalet förstagångsregistrerade studenter på grundutbildningen i ämnet har ökat med 44 procent under perioden 1998–2001. Antalet registrerade på påbyggnadsutbildningen har däremot minskat med 50 procent under samma period.

Lärare

Lärarkapaciteten bestod vid tiden för utvärderingen av fyra disputerade lärare: en professor i Östeuropaforskning, särskilt östeuropeisk rätt; en professor i öststatsforskning; en professor i Östeuropaforskning, särskilt östeuropeisk historia och kultur; och en docent i musikvetenskap. Professorerna har juridisk, nationalekonomisk respektive historisk ämnesbakgrund. Utöver detta finns två universitetsadjunkter med inriktning på Balkan. Professorn i juridik är tjänstledig 80 procent och en av adjunkterna har en 50 procent anställning och ingen undervisning.

Vid institutionen finns nu två professorer, en i Östeuropaforskning, särskilt östeuropeisk rätt och en i öststatsforskning. Den tredje professuren är vakant sedan professorn i Östeuropaforskning, särskilt östeuropeisk historia och kultur, nyligen lämnat institutionen för en anställning vid ett annat universitet. Dessutom finns en forskarassistent i Östeuropaforskning med särskild inriktning mot kulturpolitik och estetisk kultur i Centraleuropa.

Doktorander

Institutionen har inte några egna doktorander men fem doktorander, inskrivna vid andra institutioner, är verksamma som forskare och lärare vid institutionen.

Jämställdhet

Bland lärarna finns sex män och en kvinna. Bland studenterna är 58 procent män. Det finns en jämställdhetsgrupp vid institutionen i vilken det ingår en lärare/forskare och en administratör. Det är en målsättning att få med en studentrepresentant i gruppen. Vid val till styrelse uppmuntras generellt underrepresenterat kön att kandidera. I kurslitteraturen diskuteras könsperspektiv och för närvarande pågår en undersökning om hur genusperspektivet kan integreras i undervisningen på ett tillfredsställande sätt.

Infrastruktur

Institutionen erbjuder studenterna tillgång till datorer med användarstöd. Det görs en medveten satsning på användandet av multimediala presentationstekniker. I övrigt är lokalerna ändamålsenliga och utrustade med nödvändig apparatur. Utöver detta finns det vid institutionen ett pressarkiv med material till forskning och studier. Studenterna får handledning i att leta material till uppsatser och PM. Pressarkivet är även tillgängligt för studenter och forskare utanför institutionen.

Samverkan

Institutet ordnar uppdragsutbildningar och fortbildning i samarbete med olika arrangörer. Lärarna anlitas också av medieföretag som experter, och av myndigheter och företag.

Internationalisering

Genom sin långa internationella verksamhet har lärare vid institutionen byggt upp nätverk av experter på Öst- och Centraleuropa. Institutionen samverkar med institutioner både inom och utom Uppsala universitet. Exempel på detta är ett nätverk där institutionen ingår tillsammans med Estlands humanistiska institut i Tallinn och Renvallinstitutet i Helsingfors. Man medverkar även i nätverket Nordbalt där forskare och doktorander från Uppsala universitet, Göteborgs universitet, Södertörns högskola, Universitetet i Oslo, Tallinns pedagogiska universitet och Lettlands universitet (Riga) ingår. Nätverkets syfte är att stärka forskningsmiljöerna och att skapa förutsättningar för gemensamma forskningsprojekt. Sedan 1999 har sex konferenser och workshops arrangerats inom nätverket.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Uppläggning

Baskurserna omfattar från och med höstterminen 2002 sju kurser om sammanlagt 55 poäng, varav fem är inriktade mot områdena Balkan, Ryssland och Centraleuropa. Två baskurser är tematiskt upplagda kring Säkerhetspolitisk analys respektive Nationalism och etniska relationer, båda rörande Östeuropa. I fördjupade studier ger man fem kurser. Kurserna ger generellt 5 poäng vardera men tre av dem kan också läsas som tiopoängskurser.

I påbyggnadsutbildningen kan studenten välja bland fem fördjupningskurser vilka också kan läsas som enstaka kurser. Tre av kurserna ges på engelska i den mån utländska studenter deltar i undervisningen.

Genomförande

Undervisningen sker i regel i föreläsningsform men med ambitionen att studenterna ska vara aktiva. På baskurserna där en del studenter inte är vana vid universitetsstudier aktiveras de i form av rollspel och seminariediskussioner.

Påbyggnadsutbildningen inleds med att studenterna får träffa sina lärare som presenterar sig och sin forskning. Därefter äter man lunch med hela institutionens personal. I teori- och metodkursen kopplar man teoretiska resonemang och perspektiv till empiriska data. Seminarier arrangeras bland annat så att studenterna själva får agera ordförande/föredragande. Detta ger träning i att tala och framträda inför publik. Studenterna får också en kort kurs i datorprogrammet PowerPoint vid kursstarten.

Examinationen under baskurserna sker i huvudsak genom salsskrivningar men även hemtentamina förekommer. Muntliga tentamina ges bara i undan-

tagsfall. På påbyggnadsutbildningen förekommer PM med seminariediskussioner som examination för vissa avsnitt.

I påbyggnadsutbildningen ingår även en uppsats på 10 poäng. Arbetet med denna uppsats aktualiseras redan från utbildningens start genom att studenterna uppmanas att fundera över uppsatsämne. Efter halva tiden ska de presentera en disposition med frågeställning, metod, teoretisk anknytning, avgränsningar och källmaterial. Denna disposition ska sedan utvecklas i en pilotuppsats som syftar till att förbereda studenterna inför det kommande uppsatsarbetet.

Resultat

På baskurserna redovisas år 2001 en prestationsgrad, dvs. helårsprestationer delat med helårsstudenter, på 60 procent (54,3/90). Påbyggnadskursen redovisar en prestationsgrad på 82 procent (11,5/14). Färdigställandet av de uppsatser som ingår i påbyggnadskursen redovisas per läsår. Av studenter på påbyggnadskursen 1997/98 blev 13 av 25 färdiga med sina uppsatser, 98/99 blev 15 av 20 färdiga, 1999/2000 blev 10 av 15 färdiga och 00/01 blev 8 av 18 färdiga.

Forskarutbildningens uppläggning och genomförande

Rekryteringen av doktorander sker genom att Institutionen för Östeuropastudier hänvisar potentiella doktorander att försöka bli antagna vid andra ämnesinstitutioner och sedan upprättas ett samarbete mellan institutionerna. Doktoranderna antas alltså vid en annan institution och lägger fram sina avhandlingar där men genomför sin utbildning vid Institutionen för Östeuropastudier. För närvarande är doktoranderna inskrivna vid Institutionen för freds- och konfliktforskning, Juridiska institutionen respektive Historiska institutionen.

Doktoranderna har sina huvudhandledare eller ytterligare handledare på Institutionen för Östeuropastudier. Dessa handledare ger ämnesmässig handledning och råd. Doktoranderna erbjuds också en individuell kurs för sina handledare där teoretiska, metodologiska och områdesspecifika aspekter som är av relevans för avhandlingsarbetet tas upp. De lägger också fram sina avhandlingsdelar vid seminarier på institutionen och de får kritik och återkoppling från professorerna och doktorandkollegorna.

Institutionen för Östeuropastudier beskriver forskarutbildningen som ett slags forskarskola som är disciplinbaserad och har seminarier där både de doktorander som normalt verkar vid institutionen och doktorander från andra näraliggande ämnen diskuterar sina avhandlingar.

Kvalitetsarbetet

Baskurserna och de olika kursmomenten i påbyggnadsutbildningen utvärderas regelbundet. Studenterna, framför allt på påbyggnadsutbildningen, har också en koordinator att vända sig till för att ventilera sina synpunkter på kur-

sernas innehåll och mål. Kurserna justeras med utgångspunkt i utvärderingarna och när lärarna önskar behandla nya frågor. Även kursadministrationen utvärderas i kursvärderingarna.

Intryck

Institutionen för Östeuropastudier i Uppsala ger intryck av att vara en institution med goda ekonomiska och personella resurser. Institutionens lärare har möjlighet att engagera sig både i undervisning och i fortsatt forskning. Pressarkivet måste framhållas som en unik resurs.

Förutsättningarna för att ge undervisning och handledning med bra kvalitet ger intryck av att vara goda. Lärarnas kompetens ger möjlighet till ett bra kursutbud som också är flexibelt. Nya kurser kan ges efter lärarnas och studenternas intresse eller efter aktuella händelser i omvärlden. Baksidan av flexibiliteten är dock att förändringarna i kursutbudet kan ske för ofta och att det upplevs som förvirrande bland studenterna.

Påbyggnadskursen har förkunskapskrav för att säkerställa att studenterna ska kunna tillgodogöra sig undervisningen på ett bra sätt. I några avseenden anser vi dock att dessa förkunskapskrav är lite godtyckliga. Att till exempel inte anta språkstudenter med motiveringen att de inte klarar uppsatsskrivandet ger intryck av att vara ett uttryck av forna tiders revirtänkande snarare än att dagens språkstudenter faktiskt skulle ha sämre förutsättningar att skriva uppsats än de övriga ämnesstudenter som antas.

Institutionen är väl i fas med den informationsteknologiska utvecklingen och ger intryck av att satsa på utvecklingen av både lärares och studenters kompetens inom området.

Friheten att läsa fristående kurser är fördelaktig för studenterna. Samtidigt efterfrågar de möjligheten att läsa ett program och att ta ut en examen. Det är vårt intryck att påbyggnadskursen mycket väl skulle kunna ge en så kallad breddmagister, utan några större förändringar, för de studenter som har 120 poäng.

Att man har anställt en koordinator för att hålla i kursvärderingsarbetet, och för att avlasta studierektor och institutionssekreterare, verkar innebära en god service till studenterna. Kursvärderingsarbetet ser för övrigt ut att fungera väl på institutionen. Både lärare och studenter är angelägna om att kursvärderingarna utförs väl och att resultaten tas tillvara för vidareutveckling av kurserna.

Det informella studentinflytandet ser ut att vara gott samtidigt som det formella inflytandet i institutionsstyrelsen eller i lärarkollegiet ger intryck av att vara litet. Studentrepresentanten representerar endast påbyggnadskursen.

Institutionens verksamhet ger intryck av att ge goda förutsättningar till formellt samarbete med ämnesinstitutioner. Vårt intryck är att dessa förutsättningar inte utnyttjas särskilt väl därför att det finns starka, men motsatta, viljor på institutionen som gör att samarbeten inte inleds.

De doktorander som är verksamma vid institutionen ser ut att vara väl omhändertagna och ges god handledning. Eftersom institutionen inte själv kan anta forskarstuderande är man beroende av andra institutioner för sin rekrytering. Vid rekrytering anställer man doktorander med inriktning som ligger i linje med den kompetens som professorerna har. Detta påverkar institutionens profil och framtida utveckling.

Rekommendationer

- Se över kursutbudet, kursernas benämningar och nivåbestämningar för att underlätta studenternas överblick och studieplanering.
 - Utred möjligheterna, och konsekvenserna av, att inrätta en så kallad magisterexamen med bredd.
 - Se över förkunskapskraven för påbyggnadskursen och slopa godtyckligt formulerade krav.
 - Rekryteringen av doktorander kan även göras bland språkvetare. Ämnen som historia, kultur och språk hänger ihop och kompletterar varandra.
 - Ledning och fakultet bör överlägga om institutionens framtida utveckling. Institutionen bör sedan arbeta efter gemensamt utformade mål vad det gäller samarbeten med andra institutioner och vad det gäller antagningen av doktorander och en eventuell egen doktorandutbildning.
 - Frågor som är viktiga för institutionens verksamhet bör beredas på uppdrag av institutionsledningen samt förankras och beslutas av densamma.
 - Det formella studentinflytande bör stärkas främst på de lägre nivåerna. Studenterna på baskurserna bör representeras i institutionsledningen.